

Saimaan ammattikorkeakoulu
Liiketalous Lappeenranta
Liiketalouden koulutusohjelma
Yritysjuridiikka

Aino Tikka

EU:n Tietosuoja-asetuksen vaikutukset yhdistysten henkilötietojen käsittelyyn

Opinnäytetyö 2019

Tiivistelmä

Aino Tikka

EU:n Tietosuoja-asetuksen vaikutukset yhdistysten henkilötietojen käsittelyyn,
43 sivua

Saimaan ammattikorkeakoulu

Liiketalous Lappeenranta

Liiketalouden koulutusohjelma

Yritysjuridiikka

Opinnäytetyö 2019

Ohjaajat: lehtorit Timo Hynynen, Sirkka Saarinen ja Pekka Mytty, Saimaan ammattikorkeakoulu

Opinnäytetyössä perehdyttiin EU:n uuteen, toukokuussa 2016 voimaan tulleen tietosuoja-asetukseen ja sen vaikutuksiin yhdistystoiminnalle. Asetus on sellaisenaan kaikissa EU:n jäsenmaissa sovellettavaa lainsäädäntöä ja sisälsi kahden vuoden siirtymäajan, jonka aikana henkilötietojen käsittelyä harjoittavien yritysten ja yhteisöjen tuli viedä toimintatapansa asetuksen velvoittamalle tasolle. Tämä siirtymäaika loppui toukokuussa 2018, joten asetuksen tuomien muutosten tutkimiselle ajankohta oli otollinen juuri nyt, noin vuosi sen jälkeen.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa perehdyttiin syvällisesti uuden tietosuoja-asetuksen pykäliin ja verrattiin niitä vanhaan lainsäädäntöön. Vertailukohteena käytettiin aiemmin voimassa ollutta henkilötietolakia, jonka pykälät säätelivät aiemmin yritysten ja yhdistysten henkilötietojen käsittelyä. Vuoden 2019 alusta henkilötietolain korvasi uusi tietosuojalaki, joka täydentää ja täsmentää tietosuoja-asetuksen artikloita. Erityisesti huomiota kiinnitettiin asetuksen myötä tulleisiin uusiin asioihin kuten henkilötietojen käsittelyn periaatteisiin. Lisäksi syvällisempään tarkasteluun otettiin asetuksen tuomat velvoitteet rekisterinpitäjille ja henkilötietojen käsittelijöille sekä asetuksen antamat oikeudet rekisteröidyille näiden luovuttamia tietoja kohtaan.

Tarkastelukohteena olivat rekisteröidyt yhdistykset ja niiden henkilötietojen käsittely muun muassa jäsenrekisterin ylläpidossa. Opinnäytetyön tutkimus toteutettiin sähköpostikyselynä, johon vastaajiksi valittiin Lappeenrannan ja Imatran alueella toimivia yhdistyksiä. Kyselyllä haettiin vastauksia siihen, miten toiminta on muuttunut asetuksen voimaantulon myötä ja miten tietoa asetuksen tuomista muutoksista on yhdistystoimijoiden mielestä ollut saatavilla. Opinnäytetyön loppupuolella on tiivistelmän muodossa tietoa henkilötietojen asetuksen mukaiseen käsittelyyn liittyvistä seikoista, joista kyselyn perusteella yhdistykset olivat erityisesti jääneet kaipaamaan lisätietoa.

Asiasanat: tietosuoja, GDPR, yhdistys, henkilörekisteri, rekisterinpitäjä

Abstract

Aino Tikka

The Effects of EU's General Data Protection Regulation on Associations' work with Personal Data,

43 Pages

Saimaa University of Applied Sciences

Business administration

Lappeenranta

Company Law

Bachelor's Thesis 2019

Instructors: Mr Timo Hynynen, Ms Sirkka Saarinen and Mr Pekka Mytty, Lecturers in Saimia UAS

The objective of the study was to find out how the new General data protection regulation has affected associations' work. European Union's new General data protection regulation, shortly GDPR, was given on May 2016 and came into effect fully after two years' transition time on May 2018. GDPR's goal is to unify EU's member countries' legislation on general data protection.

Data for this study were collected by email survey that was sent to associations in areas of Lappeenranta and Imatra. With survey questions the aim was to find out how active operators in associations feel about the GDPR and has there been enough information about the changes. In the theory part of thesis the articles of GDPR were compared to Finnish legislation that used to regulate processing personal data. GDPR is compulsive to EU's member countries so it has replaced Finland's old personal data legislation. In theory part there is also information about associations and laws that regulate their work in Finland.

The final result of this thesis was that associations have adopted very well the articles of GDPR. Still there were some parts where more information was needed. At the end of this thesis there are short instructions about those parts of regulation that associations felt less known.

Keywords: GDPR (General Data Protection Regulation), association, personal data

Sisältö

1 Johdanto.....	5
1.1 Opinnäytetyön tavoitteet ja rajaukset.....	6
1.2 Teoreettinen viitekehys ja tutkimuskysymys	7
2 Voimassa oleva lainsäädäntö	9
2.1 Periaatteet henkilötietojen käsittelylle	10
2.2 Henkilörekisteri.....	13
2.3 Rekisteröidyn oikeudet	16
2.4 Rekisterinpitäjän velvollisuudet	17
3 Yhdistystoiminta.....	23
3.1 Yhdistysten luokittelu ja järjestö rakenne	24
3.2 Yhdistystoimintaa säätelevä lainsäädäntö	27
4 Empiirinen tutkimus	28
4.1 Tutkimukseen valitut yhdistykset	30
4.2 Tutkimuksen vastaukset.....	31
5 Henkilötietojen käsittely yhdistyksissä.....	34
5.1 Yleisiä ohjeita henkilötietojen turvalliseen käsittelyyn	35
5.2 Tarvittavat asiakirjat	36
5.3 Vastuuhenkilöt.....	37
5.4 Seuraukset asetuksen laiminlyömisestä	38
6 Yhteenveto	38
Lähteet	41

1 Johdanto

Oikeus henkilötietojensa suojaan kuuluu jokaisen EU:n kansalaisen perusoikeuksiin ja siitä säädetään niin Sopimuksessa Euroopan Unionin toiminnasta kuin myös Euroopan unionin perusoikeuskirjassa (SEUT 2012/C 326/01, EUVL C 202 7.6.2016). Toukokuun 24. päivänä 2016 astui voimaan Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta, lyhemmin tietosuojasetus. Asetuksen varsinainen soveltaminen alkoi kahden vuoden siirtymäajan tultua täyteen toukokuun 25. päivänä 2018. Tämän päivämäärän jälkeen kaikkien EU:n alueella henkilötietoja käsittelevien tahojen tulisi olla valmiita harjoittamaan toimintaansa asetuksen artiklojen mukaisesti. Asetuksen tavoitteena on yhtenäistää unionin jäsenmaiden lainsäädäntöä henkilötietojen käsittelyä ja tietoturvaa koskevissa asioissa ja näinollen helpottaa tiedonkulkua ja yritysten toimintaa yli maarakojen. Unionin jäsenvaltioiden lisäksi asetus koskee myös unionin ulkopuolella kotipaikkaa pitävien yritysten henkilötietojen käsittelyä silloin kun se tapahtuu unionin rajojen sisäpuolella. Komission tammikuussa 2018 antama tiedonanto Euroopan parlamentille ja neuvostolle antaa pääpiirteittäisen yhteenvedon asetuksen tavoitteista ja mahdollisuuksista sekä kertoo niistä toimenpiteistä joita on jo tehty tai joihin ollaan ryhtymässä asetuksen saattamiseksi voimaan. Asetus on sellaisenaan sovellettavaa lainsäädäntöä kaikissa EU-maissa ja korvaa 20 vuotta sitten annetun tietosuojadirektiivin 95/46/EY. (COM(2018) 43).

Aiheen ollessa näinkin ajankohtainen erilaista ohjeistusta löytyy toki paljon, mutta paljolti se keskittyy yritysten näkökulmaan ja tarpeisiin. Myös suurin osa aiheesta tehdystä tutkimuksesta, muun muassa opinnäytetöistä, on tehty toimeksiantoina eri yrityksille tai muuten yritystoiminnan kannalta, joten aiheeseen perehtyminen yhdistystoiminnan näkökulmasta on tarpeen. Kuten yrityksillä, myös etenkin rekisteröidyillä yhdistyksillä on lakisääteisiä velvoitteita henkilötietojen käsittelylle, edellyttäähän jo yhdistyslaki henkilörekisterin ylläpitoa yhdistysten jäsenistä. Yhdistystoimintaan linkittyy vahvasti aatteellisuus ja yleensä yhdistystoiminta määritelläänkin yhteiseksi toiminnaksi yhteisen aatteen hyväksi. Yhdistysmuotoisesti toimivat esimerkiksi poliittiset puolueet ja erilaiset ammattiliitot, joille on toiminnan

luonteen kannalta tyypillistä, että jäsenistön henkilötietoja käsitellessä on mukana myös yleisesti arkaluontoiseksi luettavia tietoja, kuten poliittista vakaumusta ja ammattiliiton jäsenyyttä käsittelevää tietoa. Lisäksi erilaista harrastustoimintaa pyöritetään yhdistysmuotoisesti, jolloin on mahdollista että yhdistyksen jäsenistössä on paljon alaikäisiä mukana. Arkaluontoisten tietojen ja alaikäisten henkilötietojen käsittely asettaa toiminnalle omat erityispiirteensä, mikä edellyttää tiedonkäsittelyltä erityistä varovaisuutta ja paneutumista tietosuojaan. Tällöin tuntemus tietosuoja-asetuksesta ja sen velvoitteista on yhdistyksille niiden toiminnan kannalta erityisen tärkeää. Asetus tuo henkilötietoja käsitteleville yrityksille ja yhteisöille uusia velvoitteita sekä antaa rekisteröidyille uusia oikeuksia antamiaan tietoja kohtaan.

1.1 Opinnäytetyön tavoitteet ja rajaukset

Opinnäytetyön tavoitteena on luoda ohjeistusta niistä toimista, joita yhdistysten olisi tehtävä saavuttaakseen asetuksen tuomat tavoitteet ja vaatimukset henkilötietojen käsittelyyn ja tiedon turvaamiseen. Tutkimusosuudella on tarkoitus myös selvittää, millaisia henkilötietoja yhdistykset keräävät ja miten tietoja on tähän mennessä käsitelty ja turvattu. Tätä varten on myös hyvä kartoittaa hieman tietoja käsittelevien henkilöiden tietämystä nykyisestä henkilötietolainsäädännöstä sekä asetuksen mukanaan tuomista muutoksista.

Teoriaosuudessa on myös tarkoitus kartoittaa, miten paljon tietosuoja-asetus muuttaa nykyistä lainsäädäntöä. Tätä varten on tarpeellista avata tietosuoja-asetuksen artikloita tarkemmin ja verrata niitä aiemmin voimassa olleeseen lainsäädäntöön eli henkilötietolakiin. Tammikuun ensimmäisestä päivästä lähtien vuonna 2019 henkilötietolain korvasi tietosuoja-laki, joka tuo tietosuoja-asetuksen osaksi Suomen lainsäädäntöä ja sisältää asetusta täydentäviä ja täsmentäviä säädöksiä.

Opinnäytetyön tarkastelukohteena ovat rekisteröidyt yhdistykset ja henkilötietojen käsittely yhdistystoiminnassa.

Opinnäytetyö tutkii tietosuoja-asetusta ja sen mukanaan tuomia toimenpiteitä yhdistysten näkökulmasta, joten tarkastelussa ovat nimenomaan tähän liittyvät artikkelit. Opinnäytetyö keskittyykin käsittelemään tietosuoja-asetusta sen rekisteröidyille tuomien oikeuksien ja rekisterinpitäjille asettamien vastuiden ja velvollisuuksien suhteen sekä rikkomuksista aiheutuneiden seurausten kannalta. Näitä asetuksen pykälää myös verrataan jo aiemmin voimassa olleeseen henkilötietolakiin, johon tietosuoja-asetus Suomen lainsäädännössä vahvasti linkittyy. Yhdistysten näkökulmasta opinnäytetyö keskittyy tarkastelemaan voittoa tavoittelemattomia yhdistyksiä ja asetuksen vaikutusta niiden toimintaan. Aihetta tarkastellaan nimenomaisesti sellaisten yhdistysten näkökulmasta, joiden toimintaa säädellään yhdistyslailla ja joiden toiminnalle ei ole mitään lakisääteistä perustetta. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että opiskelijayhdistyksiä tarkasteltaessa aiheesta rajautuvat pois ammattikorkeakoulujen opiskelijakunnat, joiden asemasta säädetään ammattikorkeakoululain 41 §:ssä. Koska yhdistyksistä tulee oikeuskelpoisia vasta niiden rekisteröidyttyä, mikä myös tuo yhdistystoiminnalle velvollisuuksia, keskitytään opinnäytetyössä tarkastelemaan nimenomaisesti rekisteröityjä yhdistyksiä.

1.2 Teoreettinen viitekehys ja tutkimuskysymys

Teoreettinen viitekehys rakentuu tietosuoja-asetuksen artiklojen ympärille ja tarkastelee niitä erityisesti rekisterinpitäjän velvollisuuksien ja rekisteröidyn oikeuksien näkökulmista. Samalla asetuksen artikloita verrataan vanhaan, väistyvään henkilötietolakiin, jotta saadaan käsitys siitä, kuinka paljon asetusta muuttaa henkilötietojen käsittelyä. Lisäksi opinnäytetyö avaa henkilötiedon ja henkilörekisterirekisterin käsitteitä tarkemmin sekä selittää eron rekisterinpitäjän ja henkilötietojen käsittelijän välillä. Tietosuoja-asetuksen mukaisen henkilötietojen käsittelyn tulisi aina perustua asetuksessa määritellyille henkilötietojen käsittelyn periaatteille, joten niihinkin perehdytään tarkemmin teoriaosuudessa. Itse tietosuoja-asetuksen, henkilötietolain ja vuoden 2019 alussa voimaan astuneen tietosuoja-lain lisäksi teoriaosuuden lähteinä käytetään asetuksen pohjalta laadittuja oppaita tietosuoja-asetuksen mukaiseen henkilötietojen käsittelyyn, eduskunnan ja

tietosuojaryhmän tekemiä lausuntoja aiheesta sekä tietosuojavaltuutetun toimiston internetsivuilta löytyvää materiaalia.

Teoriaosuudella käsitellään myös yhdistystoiminta pääpiirteittäin. Ensin perehdytään yhdistyksen perustamiseen ja vallankäyttöön yhdistystoiminnassa sekä rekisteröitymiseen yhdistysrekisteriin ja sen tuomiin oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Tämän jälkeen tutkitaan hieman yhdistysten luokittelua ja järjestörakennetta, jolla etenkin on vaikutuksia myös henkilötietojen käsittelylle. Etenkin monitasoisissa yhdistyksissä jäsen voi kuulua yhtäaikaisesti sekä pienempään paikallisyhdistykseen että suurempaan, valtakunnalliseen liittoon. Lisäksi tarkastellaan vielä yhdistystoimintaan vaikuttavaa lainsäädäntöä, etenkin yhdistyslakia. Parhaat lähteet yhdistystoimintaosuuteen tarjoavat Patenti- ja rekisterihallituksen internetsivujen yhdistystoiminta-osuus sekä Hallilan ja Tarastin kirjoittama Yhdistysoikeuskirja.

Varsinainen tutkimus toteutetaan kyselylomakkeella, joka kohdistetaan eri yhdistysten henkilörekistereistä vastaaville henkilöille. Kyselyllä pyritään kartoittamaan yhdistystoimijoiden tietämystä asetuksen tuomista velvoitteista ja yleisesti tietojen käsittelyyn liittyvistä säädöksistä ja velvollisuuksista. Kyselyllä yhdistystoimijat pääsevät myös itse kertomaan havaintojaan siitä, miten työskentely henkilörekisterien parissa on muuttunut uuden asetuksen ja lain astuttua voimaan ja onko esimerkiksi jäsenistön kiinnostus oikeuksistaan luovuttamiaan tietoja kohtaan lisääntynyt. Tietoa yhdistysten harjoittamasta henkilötietojen käsittelystä kerätään myös perehtymällä yhdistysten tietosuojaselosteisiin, jos sellaisia on saatavilla.

Opinnäytetyön varsinainen tutkimuskysymys on, mitä vaikutuksia uudella tietosuojasetuksella on yhdistysten toimintaan. Apukysymykset vastaavat siihen, miten yhdistykset käsittelevät henkilötietoja ja mitä tietojen käsittelystä vastaavat henkilöt tietävät käsittelyyn vaikuttavista laeista ja säädöksistä. Lisäkysymyksenä tarkastellaan hieman myös miten alaikäisten olo yhdistyksen jäsenenä vaikuttaa henkilötietojen käsittelyyn. Näihin kysymyksiin vastaamalla ohjeistuksen kirjoittamisen tietosuojasetuksen mukaiseen henkilötietojen käsittelyyn tulisi olla varsin helppoa.

2 Voimassa oleva lainsäädäntö

Suomessa tietosuoja-asetuksen artiklat linkittyvät vuoden 2018 loppuun asti voimassa olleeseen henkilötietolakiin. Asetuksen säädökset ovat kansallisesti sooraan sovellettavaa lainsäädäntöä, mutta jättävät jäsenvaltioille hieman direktiivinomaista liikkumavaraa täytäntöönpanoon. Suomessa selvitystä tietosuoja-asetuksen vaatimista toimenpiteistä kansalliseen lainsäädäntöön asetettiin oikeusministeriön toimesta tekemään EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen täytäntöönpanoryhmä, lyhemmin TATTI-työryhmä, jonka toimikausi 17.2.2016–16.2.2018 oli hyvin yhtenevä asetukselle annetun kahden vuoden siirtymäajan kanssa. (Eduskunnan kirjasto 2018.) TATTI-työryhmän keskeisiä tehtäviä olivat lainsäädäntöehdotuksen valmisteleminen kansallisen liikkumavaran pohjalta sekä ehdotuksen valmisteleminen kansallisesta valvontaviranomaisesta. Lisäksi työryhmälle annettiin tehtäväksi arvioida henkilötietolain kaltaisen yleislain tarvetta ja tehdä ehdotus mahdollisesta uudesta yleislaista. Selvitystyöhön kuului tietosuoja-asetuksen artikloiden läpikäyminen tarkasti ja jokaisen artiklan arviointi yksitellen kansallisen liikkumavaran ja tarkoitussidonnaisuuden näkökulmasta. Mietinnössään TATTI-työryhmä esittää henkilötietolain kumoamista ja uuden tietosuojalain säätämistä yleislaiksi vastaamaan ja täydentämään tietosuoja-asetuksen artikloita. Valvontaviranomaisten osalta työryhmä esitti tietosuojavaltuutetun ja tämän toimiston laajentamista tietosuojavirastoksi ja tämän sisäiseksi päätöksentekuelimeksi erityistä seuraamuslautakuntaa. Tietosuojaviraston tehtäviin kuului merkittävien seuraamusasioiden, kuten hallinnollisten sakkojen määräämiseen ja henkilötietojen käsittelyn rajoittamiseen ja kieltoihin liittyvien ratkaisujen laatiminen. (Oikeusministeriö 2017.) Työryhmän esityksen pohjalta hallitus laati eduskunnalle esitettäväksi lakihahmotelman uudesta tietosuojalaista, jonka eduskunta hyväksyi 13.11.2018 (Eduskunnan kirjasto 2018). Uusi henkilötietolain korvaava ja tietosuoja-asetusta täydentävä ja täsmentävä tietosuojalaki astui voimaan vuoden 2019 ensimmäisenä päivänä.

2.1 Periaatteet henkilötietojen käsittelylle

Tietosuojasetus määrittelee periaatteet, joiden mukaan henkilötietoja tulee käsitellä. Tietosuojaperiaatteet antavat hyvän lähtökohdan suunniteltaessa henkilötietojen käsittelyyn perustuvaa toimintaa ja auttavat arvioitaessa jonkin käytännön toimenpiteen lainmukaisuutta. Ensinnäkin henkilötietoja on käsiteltävä lainmukaisesti, asianmukaisesti ja rekisteröidyn kannalta läpinäkyvästi, ”lainmukaisuus, kohtuullisuus ja läpinäkyvyys”-periaatteen mukaan ((EU) 2016/679). Käsittely katsotaan lainmukaiseksi, jos ainakin yksi tietosuojasetuksen kuudennessa artiklassa määritellyistä ehdoista täyttyy.

Henkilötietojen käsittely on lainmukaista jos

- a) rekisteröity on antanut suostumuksensa henkilötietojensa käsittelyyn yhtä tai useampaa erityistä tarkoitusta varten;
- b) käsittely on tarpeen sellaisen sopimuksen täytäntöön panemiseksi, jossa rekisteröity on osapuolena, tai sopimuksen tekemistä edeltävien toimenpiteiden toteuttamiseksi rekisteröidyn pyynnöstä;
- c) käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi;
- d) käsittely on tarpeen rekisteröidyn tai toisen luonnollisen henkilön elintärkeiden etujen suojaamiseksi;
- e) käsittely on tarpeen yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi tai rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttämiseksi;
- f) käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän tai kolmannen osapuolen oikeutettujen etujen toteuttamiseksi, paitsi milloin henkilötietojen suoja edellyttävät rekisteröidyn edut tai perusoikeudet ja -vapaudet syrjäyttävät tällaiset edut, erityisesti jos rekisteröity on lapsi.

((EU) 2016/679)

Käsittelyn perustuessa rekisteröidyltä saatuun suostumukseen tietojensa käsittelylle, on rekisterinpitäjän pystyttävä todistamaan pyydettyä kyseisen suostumuksen olemassaolo. Rekisterinpitäjä on myös velvollinen ilmoittamaan rekisteröidylle jo ennen suostumuksen antamista tämän oikeudesta peruuttaa suostumus milloin tahansa. Suostumuksen peruuttaminen on tehtävä yhtä helpoksi kuin sen antaminenkin. Suostumuksen peruuttaminen ei vaikuta ennen peruuttamista

tapahtuneen tietojenkäsittelyn lainmukaisuuteen. ((EU) 2016/679.) Kauppakamarin opas tietosuoja-asetuksen mukaiseen henkilötietojen käsittelyyn täsmenää, että rekisteröidyn tulee antaa suostumus tietojensa käsittelylle yksilöidyllä, tietoisella, yksiselitteisellä ja vapaalla tahdonilmaisulla, joka on dokumentoitavissa rekisterinpitäjän todistusvelvollisuutta varten. Koska suostumuksen antaminen edellyttää rekisteröidyn oma-aloitteista ja aktiivista toimintaa, tulee se pyytää esimerkiksi kirjallisen suostumuslomakkeen täyttämisenä ja allekirjoituksella. Sähköisesti suostumuksen voi pyytää esimerkiksi internetlomakkeelta tai – sivustolta löytyvältä rastitusruudulta, jota klikataan suostumuksen merkiksi. Jos sähköinen palvelu vaatii kirjautumista omilla käyttäjätunnuksilla, voidaan suostumus omien tietojensa käsittelylle antaa muokkaamalla asiakasprofiilista löytyviä omia asetuksia. Jotta suostumuksen voidaan katsoa olleen tietoinen tahdonilmaisu, on rekisteröidyn tiedettävä, mikä taho hänen tietojaan käsittelee sekä käsittelyn laajuus ja käyttötarkoitukset. Vapaaehtoisuuden katsotaan toteutuvan, jos rekisteröidyllä on todellinen valinnanvapaus tietojaan kohtaan. Tähän kuuluvat myös oikeus peruuttaa suostumus myöhemmin ilman suurempaa vaivannäköä sekä oikeus olla luovuttamatta tietojaan. Valinnanvapauden ei katsota toteutuneen, jos rekisteröidyltä edellytetään suostumusta tietojensa käsittelylle sekä sellaisten tietojen luovuttamista, jotka ovat epäolennaisia tarjottua palvelua kohtaan. (Hanninen, Laine, Rantala, Rusi & Varhela. 2017.)

Yhdistystoiminnassa lainmukaisuusperuste käsittelystä sopimuksen täytäntöönpanemisen vuoksi voi tulla kyseeseen esimerkiksi jäsenen liittyessä yhdistykseen. Tällöin jäsen ilmoittaa yhdistykselle liittymislomakkeella vaadittuja tietoja itsestään joiden vastineeksi hän saa yhdistyksen jäsenyyden. Tämän voitaisiin katsoa myös kuuluvan kohtaan käsittelyn tarpeellisuudesta rekisterinpitäjän oikeutettujen etujen turvaamiseksi. Liittyminen edellyttää jäsenen tietojen kirjaamista yhdistyksen jäsenrekisteriin. Jäsenrekisterin ylläpitoon linkittyy myös vahvasti kohta lakisääteisestä veloitteesta tietojen käsittelylle, sillä yhdistyslaki velvoittaa yhdistyksen hallitusta pitämään luetteloa jäsenistöstään (Yhdistyslaki 503/1989). Luetteloon tulee merkitä kunkin jäsenen täydellinen nimi ja kotipaikka, joten henkilörekisterin tunnusmerkit täyttyvät.

Läpinäkyvyyden takaamiseksi käsittelystä ja sen periaatteista tulisi viestiä rekisteröidyille selkeästi ja yksiselitteisesti. Läpinäkyvyys toteutuu kun rekisteröity tietää miten, missä määrin ja mihin tarkoituksiin tämän tietoja käsitellään. (Hanninen ym. 2017.) Asianmukaisuuteen kehottaa myös vanha henkilötietolaki, sillä se velvoittaa rekisterinpitäjää suunnittelemaan tietojenkäsittelyä jo ennen henkilötietojen keräämistä. Käsittelyn tulee olla asiallisesti perusteltua toiminnan kannalta. Tämä velvoittaa rekisterinpitäjää määrittelemään jo ennen keräämistä käsittelyn tarkoitukset ja sen, mistä tietoa säännönmukaisesti kerätään ja mihin tietoa säännönmukaisesti luovutetaan. (Henkilötietolaki 523/1999.)

Henkilötiedot on aina kerättävä jotain tiettyä, nimenomaista ja laillista käyttötarkoitusta varten, mistä tulee käyttösidonaisuuden periaate. Kerättyjä tietoja ei myöskään myöhemmin saa käsitellä alkuperäisestä käyttötarkoituksesta poikkeavalla tavalla, paitsi jos niitä hyödynnetään yleisen edun mukaisia arkistointitarkoituksia, tieteellisiä tai historiallisia tutkimustarkoituksia tai tilastollisia tarkoituksia varten. ((EU) 2016/679.) Käyttötarkoitussidonaisuudesta säädetään jo henkilötietolaissa täysin samoin. Tietoa on myös kerättävä vain juuri sen verran kuin on tarpeellista niiden käsittelylle määriteltyjen tavoitteiden täyttämiseksi. Kauppakamarin ohjeistuksessa tätä tietojen minimoinnin – periaatetta täydennetään vielä muistuttamalla, ettei ylimääräisiä tietoja saa kerätä varastoon myöhempiä käyttötarkoituksia varten, eikä rekisteröidyn suostumukseen oikeuta käsittelemään määritellyn tarkoituksen kannalta epäolennaisia tietoja (Hanninen ym. 2017). Tietoja kerätessä ja säilytettäessä tulee myös aina varmistaa niiden täsmällisyys ja päivittää niitä tarvittaessa. Täsmällisyyden periaate velvoittaa myös toteuttamaan kaikki mahdolliset ja kohtuulliset toimenpiteet, joilla voidaan varmistaa käsittelyn kannalta epätarkan tai virheellisen tiedon oikaiseminen tai poistaminen viipymättä. Kerätty tieto tulisi säilyttää sellaisessa muodossa, että rekisteröity on tunnistettavissa tiedoista vain niin kauan kun se on tietojen käsittelyn kannalta tarpeellista. Säilytystä voidaan jatkaa käyttötarkoitusta kauemmin, jos niitä tullaan hyödyntämään yleisen edun mukaisiin arkistointitarkoituksiin, historialliseen tai tieteelliseen tutkimukseen tai tilastollisiin tarkoituksiin. Henkilötietojen käsittely ja säilytys on järjestettävä siten, että voidaan varmistaa tietojen asian-

mukainen turvallisuus. Käsiteltävät tiedot on aina pyrittävä suojaamaan luvattomalta ja lainvastaiselta käsittelyltä sekä vahingossa tapahtuvalta häviämiseltä, tuhoutumiselta tai vahingoittumiselta. ((EU) 2016/679.)

Täysin uutena kohtana verrattaessa vanhaan lainsäädäntöön tietosuojaperiaatteisiin kuuluu rekisterinpitäjän osoitusvelvollisuus. Rekisterinpitäjä on siis vastuussa ja velvollinen osoittamaan, että kaikkia henkilötietojen käsittelylle asetettuja periaatteita on noudatettu. ((EU) 2016/679.) Lisäksi osoitusvelvollisuuteen kuuluu dokumentointivelvollisuus kaikesta käsittelyyn liittyvästä toiminnasta sekä tietosuojaperiaatteiden arviointi oman toiminnan näkökulmasta. Koska osoitusvelvollisuus on tietosuoja-asetuksessa määritelty velvollisuus, voi sen laiminlyönnistä seurata rekisterinpitäjälle niin hallinnollisia kuin maineeseenkin liittyviä seuraamuksia. Osoitusvelvollisuutensa täyttämällä rekisterinpitäjä säilyttää kuvan luotettavana henkilötietojen käsittelijänä ja osoittaa samalla kunnioittavansa rekisteröityjen tietosuojaa näiden tietoja käsitellessään. Osoitusvelvollisuuteen liittyvät vaatimukset tulee aina arvioida tapauskohtaisesti, ja velvollisuuden laajuuteen vaikuttavat aina muun muassa toiminnan laajuus ja luonne, käsittelyä harjoittavan yrityksen tai yhdistyksen koko sekä käsiteltävän tiedon määrä, luonne ja laajuus. (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2018.) Jotta osoitusvelvollisuus toteutuu käytännössä, on rekisterinpitäjän arvioitava tietosuojaperiaatteita ja sitä miten ne toteutuvat tämän harjoittamassa tiedonkäsittelyssä (Hanninen ym. 2017).

2.2 Henkilörekisteri

Tietosuoja-asetuksessa henkilötiedolla tarkoitetaan tunnistettuun tai tunnistettavissa olevaan luonnolliseen henkilöön liittyviä tietoja. Luonnollista henkilöä pidetään tunnistettavana, jos hänet voidaan suoraan tai epäsuorasti tunnistaa erityisesti tunnistetietojen perusteella. Tällaisia tunnistetietoja ovat muun muassa nimi, henkilötunnus, sijaintitieto, verkkotunnistetieto tai yksi tai useampi kyseiselle henkilölle tunnusomainen fyysinen, fysiologinen, geneettinen, psyykinen, taloudellinen, kulttuurillinen tai sosiaalinen tekijä. ((EU) 2016/679.) Henkilötietoja ovat siis kaikki tiedot, jotka liittyvät tunnistettuun tai tunnistettavissa olevaan henkilöön. Rekisteröity on henkilö, jota tietty henkilötieto koskee (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2018). Kauppakamarin opas tietosuoja-asetuksen mukaiseen henkilötietojen käsittelyyn täsmentää rekisteröitynä puhuttavan luonnollisen henkilön

tarkoittavan aina ihmistä, eikä näin ollen yritysten tietoja ja niiden käsittelyä katsota tietosuojasetuksen mukaiseksi henkilötietojen käsittelyksi (Hanninen ym. 2017).

Henkilörekisterillä tarkoitetaan mitä tahansa jäsenneiltyä henkilötietoja sisältävää tietojoukkoa, josta tiedot on saatavilla tietyin perustein. Tietojoukko voi olla keskitetty, hajautettu tai toiminnallisin tai maantieteellisin perustein jaettu. ((EU) 2016/679.) Rekisteristä on siis kyse aina, kun samaa käyttötarkoitusta varten kerätään ja käytetään tietoja, toteutustavasta riippumatta (Hanninen ym. 2017). Henkilötietolaki määrittelee henkilörekisterin täsmällisemmin käyttötarkoituksensa vuoksi yhteen kuuluvista merkinnöistä muodostuvaksi, henkilötietoja sisältäväksi tietojoukoksi, jota käsitellään osittain tai kokonaan automaattisen tietojenkäsittelyn avulla tai joka on järjestetty kortistoksi, luetteloksi tai muulla näihin verrattavalla tavalla siten, että tiettyä henkilöä koskevat tiedot voidaan löytää helposti ja ilman kohtuuttomia kustannuksia. Henkilötietolaki määrittelee henkilötietojen käsittelyn olevan tietojen keräämistä, tallettamista, järjestämistä, käyttöä, siirtämistä, luovuttamista, säilyttämistä, muuttamista, yhdistämistä, suojaamista, poistamista, tuhoamista sekä muita henkilötietoihin kohdistuvia toimenpiteitä. (Henkilötietolaki 523/1999.) Tietosuojasetus täsmentää käsittelyn koskevan sekä manuaalisesti että automaattista tietojenkäsittelyä käyttäen tapahtuvia toimintoja, jotka kohdistetaan henkilötietoihin tai henkilötietoja sisältäviin tietojoukkoihin. Lisäksi listaa toimenpiteistä, jotka katsotaan käsittelyksi, täydennetään vielä muun muassa tietojen muokkaamisella ja yhteensovittamisella. ((EU) 2016/679.)

Rekisterinpitäjä on luonnollinen henkilö, oikeushenkilö, virasto, viranomainen tai muu elin, joka yksin tai yhdessä toisen kanssa määrittelee henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja keinot ((EU) 2016/679). Rekisterinpitäjä on siis se yritys tai yhteisö, joka päättää mitä henkilötietoja kerätään ja miten ja mihin käyttötarkoitukseen niitä käytetään. Rekisterinpitäjän vastuulla on myös varmistaa käsittelyn olevan lainmukaista ja että myös tämän lukuun työskentelevät mahdolliset alihankkijat noudattavat toimissaan tietosuojasetuksen artikloita. Voi myös olla, että jokin toinen yritys tai yhteisö käsittelee henkilötietoja rekisterinpitäjän lukuun.

Tällöin puhutaan henkilötietojen käsittelijästä, joka toimii yleensä joko yhteistyössä tai alihankkijana. Käsittelijä ei itse päättä tietojen keräämisestä tai käsittelystä eikä myöskään omista käsittelemiään tietoja, vaan käsittely tapahtuu rekisterinpitäjältä tulevien, dokumentoitujen ohjeiden mukaisesti. Henkilötietojen käsittelijän tuleekin huomioida roolinsa ja rekisterinpitäjältä saadut ohjeet toiminnassaan hyvin huolellisesti. Annetuista ohjeista poiketessaan, esimerkiksi antamalla käsittelylle omia, rekisterinpitäjän ohjeista poikkeavia käyttötarkoituksia, voidaan tietojenkäsittelijän katsoa olevan itsenäinen rekisterinpitäjä ja tällöin syyllistyneen sopimusrikkomukseen rekisterinpitäjää kohtaan. (Hanninen ym. 2017.)

Rekisterin ylläpidolle ja tiedonkeruulle on oltava aina laillinen peruste. Lisäksi rekisteriin saa kerätä vain sen tarkoituksen kannalta olennaista ja tarpeellista tietoa ja tiedonkeruun on aina oltava perusteltavissa. Erityistä varovaisuutta ja huolellisuutta on noudatettava käsiteltäessä arkaluontoisiksi tiedoiksi luettavissa olevia tunnistetietoja, joiden käsittely on pääsääntöisesti kiellettyä. Näitä arkaluontoisiksi tai erityistä henkilötietoryhmää koskeviksi tiedoiksi kutsuttuja tietoja ovat muun muassa henkilön uskonnollista, filosofista tai poliittista vakaumusta, ammattiliiton jäsenyyttä, rotua tai etnistä alkuperää, geneettistä, biometristä tai terveydentilaan liittyvää ominaisuutta koskevat tiedot. ((EU) 2016/679.) Kun henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuus perustuu rekisteröidyn suostumukseen, täytyy arkaluontoisten tietojen käsittelyyn pyytää lupa erikseen ja yksilöidysti jokaista tietoa kohden. Arkaluontoisia tietoja käsiteltäessä lupa olisi suositeltavaa pyytää kirjallisena, jotta rekisterinpitäjällä on dokumentoituna perusteet tietojen käsittelylle. Koska rekisteröidyn suostumukseen perustuvaan arkaluontoisen tiedon käsittelyyn liittyvät säädökset henkilötietolaissa ovat jo hyvin yhteneviä uuden asetuksen kanssa, ei rekisterinpitäjän tarvitse pyytää suostumuksia uusiksi asetuksen tultua voimaan. Hänen on kuitenkin pystyttävä osoittamaan suostumusten hankinnan rekisteröidyltä ja tiedon käsittelyn tapahtuneen tähänkin asti tietosuoja-asetuksen vaatimalla tavalla. (Hanninen ym. 2017.)

Ammattiliittoon, poliittiseen, uskonnolliseen tai filosofiseen toimintaan liittyvällä yhdistyksellä, säätiöllä ja muulla voittoa tavoittelemattomalla yhteisöllä on oikeus käsitellä jäsentensä toiminnan kannalta olennaisia arkaluontoisia tietoja, edellyttäen että käsittely tehdään asianmukaisin suojatoimin, eikä tietoja jaeta muualle

ilman jäsenen erillistä suostumusta. Käsittelyn on myös tapahduttava kyseisen yhteisön laillisen toiminnan yhteydessä ja sen on koskettava ainoastaan yhteisön jäseniä tai entisiä jäseniä. ((EU) 2016/679.)

2.3 Rekisteröidyn oikeudet

Uusi tietosuoja-asetus antaa rekisteröidylle enemmän oikeuksia antamiaan tietoja kohtaan, mikä tekee tiedonkäsittelystä entistä läpinäkyvämpää. Henkilötietolaissa rekisteröidyn oikeuksia käsitellään lain kuudennen luvun alle jäävissä pykälissä, ja tietosuoja-asetuksessa kyseiset artikkelit löytyvät asetuksen kolmannelta luvulta. Keskeistä molemmille sekä uudelle että vanhalle lainsäädännölle on, että rekisterinpitäjän on rekisteröidyn pyynnöstä toimitettava tälle ilman turhia viivytyksiä tämän henkilötietojen käsittelyä koskevat tiedot. Henkilötietolain 24 § velvoittaa rekisterinpitäjän huolehtimaan, että rekisteröidyllä on mahdollisuus saada helposti tietoa rekisterinpitäjästä, tämän edustajasta, henkilötietojen käsittelyn tarkoituksesta, mahdollisesta tietojen luovutuksesta sekä niistä tiedoista jotka ovat tarpeen rekisteröidyn oikeuksien täyttämiseksi asianomaisessa henkilötietojen käsittelyssä (Henkilötietolaki 523/1999). Tietosuoja-asetuksessa määräykset rekisteröidylle luovutettavasta tiedosta jakautuvat kahteen peräkkäiseen artiklaan riippuen siitä, mistä rekisteröidyn tiedot on alun perin kerätty. Asetuksen 13. artiklassa puhutaan tietojen toimittamisesta silloin, kun ne on kerätty suoraan rekisteröidyltä. Tällöin rekisterinpitäjän tulee toimittaa rekisteröidyn pyynnöstä tiedot rekisterinpitäjän ja tapauksesta riippuen myös tämän edustajasta ja tietosuojavastaavasta sekä heidän yhteystietonsa. Lisäksi rekisteröidyllä on oikeus saada tietoonsa henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja oikeusperuste käsittelylle. Tietoja siirrettäessä rekisteröidylle on kerrottava myös henkilötietojen vastaanottajat tai vastaanottajaryhmät, tapauskohtaisesti tieto aikomuksesta siirtää tietoja kansainvälisille järjestöille tai kolmanteen maahan. Käsittelyn perustuessa asetuksen kuudennessa artiklassa mainittuihin rekisterinpitäjän tai kolmannen osapuolen oikeutettuihin etuihin, on myös näistä kerrottava rekisteröidylle. Lisäksi rekisterinpitäjän tulisi läpinäkyvyyden takaamiseksi henkilötietoja saadesaan ilmoittaa rekisteröidylle henkilötietojen säilytysaika tai ne kriteerit joilla säi-

lytysaikaa määritellään. Rekisteröidyn tulisi aina olla tietoinen oikeuksistaan luovuttamiinsa tietoja kohtaan, sekä perustuuko tietojen käsittely rekisteröidyn suostumukseen vai onko käsittelylle olemassa jokin lakisääteinen peruste. Käsittelyn perustuessa rekisteröidyn suostumukseen on rekisteröidylle myös ilmoitettava tämän oikeudesta peruuttaa suostumus milloin tahansa, sekä kertoa kuinka suostumuksen peruuttaminen toteutetaan. Asetuksen 14. artikla käsittelee tietojen toimittamista silloin kun tiedot on kerätty jotain muuta kautta kuin suoraan rekisteröidyltä. Tällöin rekisterinpitäjän on edellä mainittujen tietojen lisäksi kerrottava rekisteröidyn pyynnöstä mistä tiedot on kerätty ja tarvittaessa myös onko tietoa kerätty jostain yleisesti saatavilla olevasta lähteestä. Kun tietoja kerätään muualta kuin suoraan rekisteröidyltä, tulisi rekisterinpitäjän toimittaa rekisteröidylle edellä mainitut tiedot kohtuullisessa ajassa, viimeistään kuukauden kuluessa tietojen keräämisestä. Jos rekisterinpitäjä käyttää keräämiään tietoja viestintään rekisteröidyn kanssa, esimerkiksi asiakasviestintään, voidaan tiedot myös toimittaa rekisteröidylle, kun tähän ollaan ensimmäistä kertaa yhteydessä. Henkilötietojen luovuttamisesta toiselle vastaanottajalle tulisi ilmoittaa viimeistään silloin kun tietoja ollaan luovuttamassa ensimmäisen kerran. ((EU) 2016/679.)

Rekisteröidyn oikeuksiin kuuluu aina pääsy luovuttamiinsa tietoihin pyynnöstä, oikeus saada virheelliset tiedot oikaistua ja korjattua, oikeus saada tietonsa poistettua järjestelmästä sekä oikeus vastustaa tietojensa käsittelyä tai niiden siirtämistä järjestelmästä toiseen. Lisäksi rekisteröidylle on aina kerrottava mahdollisuudesta tehdä valitus valvontaviranomaiselle ja mielellään myös osoitettava se viranomainen, jonka puoleen kääntyä valitusasioissa. ((EU) 2016/679.)

2.4 Rekisterinpitäjän velvollisuudet

Uusi tietosuoja-asetus velvoittaa rekisterinpitäjän suunnittelemaan ja dokumentoimaan toimintaansa entistä tarkemmin. Tietojen käsittelyyn liittyviä riskejä tulisi aina arvioida ennen kuin henkilötietoja aletaan käsitellä. Varsinainen vaikutusten arviointi on pakollinen niille rekisterinpitäjille, joiden harjoittama henkilötietojen käsittelyn luonne, laajuus tai asiayhteys ovat omiaan aiheuttamaan korkean riskin luonnollisen henkilön oikeuksille. Korkean riskin aiheuttaa esimerkiksi sellainen käsittely, johon liittyy paljon pitkäaikaisesti säilytettävää tai laajalta alueelta kerätävää, arkaluontoista tietoa rekisteröidyistä. Tietosuoja-asetus velvoittaa jokaista

kansallista tietosuojaviranomaista laatimaan listan niistä käsittelytoiminnan tyypeistä, jotka ainakin velvoittavat laatimaan vaikutustenarvioinnin. Jokainen rekisterinpitäjä on kuitenkin velvollinen vähintään arvioimaan, täytyvätkö velvoitteet vaikutustenarvioinnin laatimiselle. Vaikutusten arvioinnilla pyritään arvioimaan riskejä sekä toimenpiteitä, suojatoimia ja mekanismeja luonnollisten henkilöiden oikeuksille aiheutuvien riskien torjumiseksi ja lieventämiseksi. (Hanninen ym. 2017.) Tietosuoja-asetus tuo myös rekisterinpitäjälle osoitusvelvollisuuden, eli velvollisuuden pystyä osoittamaan toimintansa olevan tietosuoja-asetuksen mukaista ja tietoturvan olevan asetuksen vaatimalla tasolla. Vaikutusten arvioista on hyötyä rekisterinpitäjälle tämän osoitusvelvollisuuden toteutuksessa sekä toimenpiteiden dokumentoinnissa. Jos yrityksellä tai yhdistyksellä on käsittelystä kokonaan tai osittain vastaava henkilö, on tämän osallistuttava vaikutustenarviointiin. Samoin jos yritys tai yhdistys on nimennyt tietosuojavastaavan, on tämän oltava mukana vaikutustenarviointia tehtäessä ja arviointi on tehtävä tietosuoja-vastaavan antamien ohjeiden pohjalta. (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2018.) Jos rekisterinpitäjä ei ole täysin varma vaatiiko henkilötietojen käsittely vaikutustenarviointia, on se parempi tehdä kuin jättää tekemättä, sillä seuraukset arvioinnin laiminlyömiselle voivat olla kovia. Valvontaviranomaisen katsoessa rekisterinpitäjän syyllistyneen arvioinnin laiminlyömiseen, voidaan tälle määrätä maksettavaksi huomattavan suuria sakkoja laiminlyönnin johdosta. Jos rekisterinpitäjä kuitenkin katsoo toimintansa olevan sellaista, ettei vaikutustenarviointia tarvita, on hyvä kirjata ylös ne perustelut joiden johdosta päätökseen arvioinnin tekemättä jättämisestä on päädytty. (Hanninen ym. 2017.)

Vaikka rekisterinpitäjä päätyisikin jättämään vaikutustenarvioinnin tekemättä, on tämä silti velvollinen arvioimaan toimintaansa liittyviä riskejä ennen käsittelyn aloittamista. Riskianalyysi auttaa tunnistamaan toimintaan liittyviä uhkia sekä suunnittelemaan jo ennakkoon toimenpiteitä niiden torjumiseksi ja lieventämiseksi. Lisäksi laatimalla riskianalyysi voidaan varmistaa asetuksen mukaisten tietoturvaperiaatteiden toteutuminen suunnitellussa toiminnassa. Rekisterinpitäjän velvollisuudet määräytyvät pääsääntöisesti riskiperusteisen lähestymistavan mukaan, ja riskien arviointi tulee aina tehdä rekisteröidyn näkökulmasta. Rekisterinpitäjän tulee siis arvioida, voiko käsittelystä aiheutua vaaraa rekisteröidyn oikeuksille ja vapauksille sekä millaista vahinkoa käsittely ja siihen liittyvät riskit

voivat aiheuttaa rekisteröidylle. Rekisteröidylle aiheutuva vahinko voi esimerkiksi tarkoittaa petoksen kohteeksi joutumista tai maineen menetystä. (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2018.) Lisäksi huolimaton käsittely saattaa johtaa syrjintään, identiteettivarkauksiin ja taloudellisiin menetyksiin. Riskiperusteisen lähestymistavan mukaan toiminnan ja riskienhallinnan laajuus tulisi aina suhteuttaa käsittelystä rekisteröidyille aiheutuviin riskeihin. (Hanninen ym. 2017.)

Mahdollisista käsittelyyn liittyvistä riskeistä informoiminen kuuluu osana rekisterinpitäjän velvollisuuteen kertoa toiminnastaan rekisteröidyille. Tietosuoja-asetuksen 12. artikla velvoittaa rekisterinpitäjän toimittamaan myöhemmissä artikloissa täsmennetyt tiedot rekisteriin kerätystä materiaalista ja käsittelyyn, käyttöön ja säilytykseen liittyvistä toimenpiteistä rekisteröidylle tiiviisti esitetyssä, helposti ymmärrettävässä ja saatavilla olevassa muodossa sekä selkeällä ja yksinkertaisella kielellä ((EU) 2016/679). Selkeään ja helposti ymmärrettävään informaatioon on kiinnitettävä erityisesti huomiota jos käsittely ja siitä informointi koskee alaikäisiä rekisteröityjä. Näin voidaan taata käsittelyn läpinäkyvyyden toteutuvan. Rekisterinpitäjän tulee olla erityisen hyvin perillä siitä, kenen tietoja käsitellään, mihin ja millä perusteella tietoja kerätään ja käytetään, kauanko tietoja säilytetään ja siirretäänkö kerättyä tietoa muille toimijoille organisaation sisällä tai sen ulkopuolelle. (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2018.)

Tietosuoja-asetus ei tarkasti määrittele läpinäkyvyyttä ja sen periaatteita, mutta EU:n tietosuojaryhmä on luonut asetuksen pohjalta suuntaviivat rekisterinpitäjän läpinäkyvyysvelvoitteen toteuttamiselle. Suuntaviivat muun muassa muistuttavat, että velvoite toiminnan läpinäkyvyydestä koskee käsittelyn koko elinkaarta. Läpinäkyvyys toteutuu elinkaaren eri vaiheissa esimerkiksi kun asiakkaalle kerrotaan jo tietoja kerätessä niiden käyttötarkoituksista. Henkilötietojen käsittelyn aikana rekisteröidyille tulisi viestiä heidän oikeuksistaan antamiaan tietoja kohtaan, sekä kertoa käsittelyn erityistapauksista, kuten käsittelyn muuttuessa olennaisesti tai havaittaessa tietoturvaloukkaus. (Tietosuojaryhmä 2018.) Käsittelyn olennainen muutos voi tarkoittaa esimerkiksi käsittelytoimien ulkoistamista rekisterinpitäjän lukuun toimivalle alihankkijalle, käsittelytoimien päivittämistä parem-

piin järjestelmiin, esimerkiksi paperisesta rekisteristä sähköiseen muotoon tai rekisterinpitäjän vaihtumista toiminnan siirtyessä esimerkiksi yrityskauppojen kautta toisen firman lukuun.

Vaikka tietosuoja-asetus velvoittaaakin rekisterinpitäjiä viestimään käsittelystä rekisteröidyille, ei se varsinaisesti ota kantaa niihin keinoihin ja asiakirjoihin joilla viestintää tehdään. Vanha henkilötietolaki velvoitti 10 §:ssään rekisterinpitäjiä laatimaan toimistaan rekisteriselosteen, josta kävi ilmi muun muassa rekisterinpitäjän yhteystiedot, käsittelyn tarkoitus sekä käsittelyyn liittyvät suojaustoimet (Henkilötietolaki 523/1999). Yleensä etenkin yritysten ja yhteisöjen verkkosivuilla tapahtuva tiedottaminen toteutetaan tietosuojaselosteella. Käsittelytoimista tiedottamista suunniteltaessa on otettava huomioon asetuksen vaatimuksen sitä millaista tiedonannon rekisteröidyille tulee olla. Toisaalta asetus velvoittaa tiedottamaan käsittelytoimista ja niiden tarkoituksesta mahdollisimman kattavasti, mutta samalla tiedottamisen tulisi olla tiiviisti esitetyssä muodossa, helposti ymmärrettävissä sekä helposti saatavilla, jolloin rekisteröidyn ei tarvitse nähdä suurta vaivaa niiden löytämiseksi, eikä tälle tule informaatiohäkyä liian pitkästä ja yksityiskohtaisesta selostamisesta. Tietosuojaryhmä suosittelee etenkin verkkosivuillaan tiedottavia tahoja suosimaan monitasoisia tietosuojaselosteita, joissa rekisteröity voi yhdellä klikkauksella siirtyä haluamaansa kohtaan selostetta. Monitasoisuus auttaa laatimaan tietosuojaselosteen siten, että sen informaation kattavuus täyttää asetuksen vaatiman laajuuden, mutta samalla sen ymmärrettävyys ja helppolukuisuus säilyy. (Tietosuojaryhmä 2018.)

Rekisteröidyille informoimisen lisäksi jokaisen rekisterinpitäjän on laadittava seloste toimistaan myös organisaation sisäiseen informointiin. Sama koskee myös erillisiä henkilötietojen käsittelijöitä. Tietosuoja-asetuksen 30. artikla käsittelee tätä varten tehtävää selostetta käsittelytoimista, johon rekisterinpitäjän on sen alakohdan 1. mukaan kirjattava:

- a) rekisterinpitäjän ja mahdollisen yhteisrekisterinpitäjän, rekisterinpitäjän edustajan ja tietosuojavastaavan nimi ja yhteystiedot;
- b) käsittelyn tarkoitukset;
- c) kuvaus rekisteröityjen ryhmistä ja henkilötietoryhmistä;
- d) henkilötietojen vastaanottajien ryhmät, joille henkilötietoja on luovutettu tai luovutetaan, mukaan lukien kolmansissa maissa tai kansainvälisissä järjestöissä olevat vastaanottajat;

- e) tarvittaessa tiedot henkilötietojen siirtämisestä kolmanteen maahan tai kansainväliselle järjestölle, mukaan lukien tieto siitä, mikä kolmas maa tai kansainvälinen järjestö on kyseessä, sekä asianmukaisia suoja-toimia koskevat asiakirjat, jos kyseessä on 49 artiklan 1 kohdan toisessa alakohdassa tarkoitettu siirto;
- f) mahdollisuuksien mukaan eri tietoryhmien poistamisen suunnitellut määräajat;
- g) mahdollisuuksien mukaan yleinen kuvaus 32 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuista teknisistä ja organisatorisista turvatoimista.

((EU) 2016/679)

Alakohdan 2 mukaan henkilötietojen käsittelijä on velvollinen kirjaamaan selosteeseensa omien tietojensa lisäksi tiedot niistä rekisterinpitäjistä joiden lukuun tämä toimii sekä tarvittaessa käsittelystä vastaavan henkilön sekä tietosuojavaltuutetun tiedot. Selosteeseen tulee myös eritellä kunkin rekisterinpitäjän lukuun käsitellyt henkilötietoryhmät. ((EU) 2016/679.)

Tietosuojaperiaatteiden mukaan tietoja saadaan kerätä ja säilyttää vain niin kauan kuin se on tietojen käsittelytarkoitusten mukaan tarpeellista. Rekisterinpitäjä on myös velvollinen poistamaan tiettyä rekisteröityä koskevat tiedot rekisteristään tämän niin vaatiessa. Rekisterinpitäjän onkin hyvä tasaisin väliajoin arvioida ja tarkastella, mitkä tiedot ovat vielä tarpeen säilyttää ja mitä olisi jo hyvä poistaa. (Hanninen ym. 2017.) Esimerkiksi yhdistyksen henkilörekisterissä tietojen säilytys on niin kauan tarpeellista kun rekisteröity on yhdistyksen jäsen. Jäsenen erotessa yhdistyksestä tulee tämän tietojen säilyttämisestä jäsenrekisterissä luonnollisesti tarpeetonta ja rekisterinpitäjä on velvollinen poistamaan tiedot. Tietoja on kuitenkin mahdollista säilyttää esimerkiksi tilastollisiin käyttötarkoituksiin myös varsinaisen käyttötarkoituksen loputtua. Tällöin tiedot on kuitenkin muokattava sellaiseen muotoon, ettei niistä pystytä enää tunnistamaan, ketä yksittäinen tieto koskee. Henkilötietojen tunnistamattomaksi muokkaamiseen liittyvät vahvasti käsitteet anonymisoiminen ja pseudonymisoiminen. (Hanninen ym. 2017.) Tietojen pseudonymisointi on tietosuojasetuksessa esiintyvä uusi käsite. Sillä tarkoitetaan tietojen käsittelyä siten, ettei niitä voida enää yhdistää tiettyyn henkilöön käyttämättä lisätietoja. Tämä edellyttää lisätietojen säilyttämistä erillään ja sellaisten teknisten ja organisatoristen toimenpiteiden soveltamista, joilla varmistetaan, ettei henkilötietojen yhdistämistä tunnistettuun tai tunnistettavissa olevaan luonnolliseen henkilöön tapahdu. ((EU) 2016/679.) Anonymisoin-

nilla puolestaan poistetaan kokonaan henkilön tunnistettavuuteen vaikuttavat tiedot rekisteristä. Tällöin tiedon yhdistäminen tiettyyn rekisteröityyn muuttuu täysin mahdottomaksi, mikä muuttaa käsitellyn tiedon anonyymiksi. Tällöin sen käsittely ei kuulu enää tietosuojalainsäädännön tai –asetuksen piiriin. (Hanninen ym. 2017.)

Tietosuoja-asetus tuo myös rekisterinpitäjälle uutena velvollisuuden ilmoittaa tietoturvaloukkauksesta valvontaviranomaisille sekä rekisteröidyille. Tietoturvaloukkaus voi olla vahingossa tai tahallisesti tapahtuvaa tietojen tuhoamista, häviämistä, muuttamista tai joutumista väärin käsiin. Ilmoitus havaitusta loukkauksesta tulisi tehdä 72 tunnin kuluessa sen havaitsemisesta. Oikeusministeriö muistuttaa kuitenkin julkaisussaan Miten valmistautua tietosuoja-asetukseen, ettei ilmoitusta välttämättä tarvitse tehdä jos loukkauksesta ei todennäköisesti aiheudu riskiä luonnollisten henkilöiden oikeuksille ja vapauksille. Jos henkilötietojen käsittely tehdään käsittelijän toimesta rekisterinpitäjän lukuun, on käsittelijän tehtävä ilmoitus havaitsemastaan tietoturvaloukkauksesta viipymättä rekisterinpitäjälle. Rekisteröidyille on loukkauksesta ilmoitettava silloin, kun on todennäköistä loukkauksen aiheuttavan korkean riskin luonnollisen henkilön oikeuksille ja vapauksille. Ilmoitus on tehtävä selkeällä ja yksinkertaisella kielellä ja siitä on käytävä ilmi tietoturvaloukkauksen luonne ja todennäköiset seuraukset. (Talus, Autio, Hänninen, Pihamaa, Kantonen 2017.) Tietosuoja-asetuksen 55. artikla käsittelee tietoturvaloukkauksen ilmoitusvelvollisuutta. Asetuksen mukaan tietoturvaloukkauksesta tehtävän ilmoituksen on sisällettävä vähintään kuvaukset tietoturvaloukkauksesta ja riskin alla olevista henkilötietoryhmistä sekä arvioitu lukumäärä riskin alla olevasta tiedosta. Lisäksi ilmoitukseen on kirjattava tietoturva-vastaavan nimi ja yhteystiedot, arvio loukkauksen todennäköisistä seurauksista sekä kuvaus toimenpiteistä, johon loukkauksen toimesta on ryhdytty ja joilla mahdollisesti pyritään lieventämään loukkauksen seurauksia. Rekisterinpitäjän dokumentointivelvollisuus koskee myös tietoturvaloukkauksia. Havaituista tietoturvaloukkauksista on dokumentoitava aina niiden luonne, vaikutukset ja toteutetut korjaavat toimet. ((EU) 2016/679.) Henkilötietolaki ei varsinaisesti ota kantaa tietoturvaloukkauksiin, mutta Suomen rikoslain luvusta 38 löytyvät pykälät tietomurrolle sekä henkilörekisteririkokselle.

3 Yhdistystoiminta

Patentti- ja rekisterihallitus määrittelee yhdistystoiminnan olevan jäsenten yhteistä toimintaa yhteisen aatteen hyväksi. Aatteellisen toiminnan piiriin kuuluvat muun muassa ammattiliitot ja niiden paikallisesti toimivat yhdistykset, poliittiset puolueet, erilaiset hyväntekeväisyysjärjestöt, urheiluseurat sekä muut harrastajajärjestöt. Lähtökohtana on että toiminta perustuu yhteisen aatteen tai harrastuksen edistämiseksi ja on voittoa tavoittelematonta. Toimintaa voidaan harjoittaa rekisteröitynä tai rekisteröimättömänä yhdistyksenä, riippuen toiminnan luonteesta. Jos yhdistyksen toiminta perustuu lähinnä vapaamuotoiseen yhdessäoloon, eikä vaadi juurikaan rahaliikennettä tai muita oikeustoimia, voidaan toimintaa harjoittaa yhdistymisvapauden mukaisesti ilman rekisteröitymistä. Rekisteröimättömän yhdistys ei ole oikeuskelpoinen, eli yhdistyksen nimissä ei voi solmia sopimuksia eikä sen nimiin voi merkitä varallisuutta. (Patentti- ja rekisterihallitus 2017.) Yhdistyslain 10. luku sisältää säädöksiä rekisteröimättömien yhdistysten toiminnasta. Lain 58 §:n mukaan rekisteröimättömän yhdistyksen puolesta tehdyistä toimista ja velvoitteista vastaavat toimeen osallistuneet tai siitä henkilökohtaisesti päättäneet henkilökohtaisesti ja yhteisvastuullisesti (Yhdistyslaki 503/1989).

Yhdistys perustetaan sitä varten koolle kutsutulla perustamiskokouksella, josta laaditaan perustamiskirja. Perustaminen voi tapahtua yhteisesti sopimalla myös puhelimitse tai internetin välityksellä. Yhdistystä perustettaessa tulee sille laatia säännöt, jotka liitetään perustamiskirjaan, ja perustajien on oltava sääntöjen mukaisia, äänioikeutettuja jäseniä. Yhdistyksen perustamiseen ja perustamiskirjan allekirjoittamiseen vaaditaan vähintään kolme 15 vuotta täyttäneitä luonnollista henkilöä, jotka samalla liittyvät perustettavan yhdistyksen jäseniksi. Rekisteröityminen Patentti- ja Rekisterihallituksen ylläpitämään yhdistysrekisteriin antaa yhdistykselle oikeuskelpoisuuden eli kyvyn saada nimiinsä oikeuksia ja tulla veloitetuksi. Rekisteröidyllä yhdistyksellä on muun muassa oikeus tehdä sopimuksia, sitoumuksia ja kauppoja, olla jäsenenä toisessa yhdistyksessä tai osakkeenomistajana osakeyhtiössä sekä omistaa kiinteää omaisuutta. Rekisteröity yhdistys voi myös sen toimintaan liittyen järjestää erilaisia huvitilaisuuksia, arpajaisia ja ra-

hankeräyksiä sekä vastaanottaa lahjoituksia. Rekisteröityneen yhdistyksen toiminnan tulee olla järjestäytyneitä ja sen on noudatettava toimintaansa varten laadittuja sääntöjä sekä toimintaa ohjaavaa lainsäädäntöä, esimerkiksi yhdistyslakia. (Patentti- ja rekisterihallitus 2017.)

Rekisteröidyn yhdistyksen ylintä päätösvaltaa käyttävät yhdistyksen jäsenet käyttämällä äänivaltaansa yhdistyksen sääntömääräisissä kokouksissa. Jäsenistön äänivallasta ja sen käytöstä säädetään yhdistyslain 17 §:ssä. Yhdistyksen sääntömääräisistä kokouksista ja niiden koollekutsumisesta määrätään yhdistyksen säännöissä. Toiminnasta riippuen yhdistyksen sääntömääräisiä kokouksia voivat olla yhdistyksen kevät- ja syyskokous tai kerran vuodessa pidettävä vuosikokous, joiden pitämisaikankohdat määritellään säännöissä. Yhdistyksen sääntömääräisissä kokouksissa päätettäviä asioita ovat muun muassa yhdistyksen sääntöjen muuttaminen, hallituksen jäsenten valinta, tilintarkastajan tai toiminnantarkastajan valinta tai erottaminen sekä tilinpäätöksen vahvistaminen ja vastuunvapauden myöntäminen tilinpäätösvuoden toimijoille. Myös mahdollisesta yhdistyksen purkamisesta päätetään yhdistyksen sääntömääräisessä kokouksessa. Sääntömääräisten kokousten lisäksi yhdistyksen hallitus voi tarpeelliseksi katsoessaan kutsua koolle myös yhdistyksen ylimääräisen kokouksen. Ylimääräinen kokous on kutsuttava koolle myös vähintään kymmenesosan jäsenistöstä esitettyä vaatimuksen sellaisen asian käsittelylle, jonka käsittely vaatii yhdistyksen kokousta. (Yhdistyslaki 503/1989.) Äänivallan lisäksi rekisteröidyn yhdistyksen jäsenillä on oikeus valvoa ja osallistua yhdistyksen toimintaan. Jäsenille tulee myös suoda mahdollisuudet asettautua ehdolle ja tulla valituksi yhdistyksen toimielimiin, kuten hallitukseen tai toimikuntiin. (Patentti- ja rekisterihallitus 2017.)

3.1 Yhdistysten luokittelu ja järjestö rakenne

Yksinkertaisimmin yhdistykset jaetaan rekisteröityihin ja rekisteröimättömiin yhdistyksiin. Yhdistyslaki säätelee ainoastaan aatteellisten, voittoa tavoittelemattomien yhdistysten toimintaa. Tämän lisäksi Hallila ja Tarasti esittelevät kirjassaan, Yhdistysoikeus myös muita tapoja jaotella ja luokitella yhdistyksiä. Tällöin mukaan mahtuvat myös yhdistyslain ulkopuolelle rajautuvat, voittoa tavoittelevat sekä lakiperusteisesti perustetut yhdistykset. Voittoa tavoittelevia yhdistyksiä kut-

sutaan myös taloudellisiksi yhdistyksiksi ja ne on nimenomaisesti perustettu voiton tai muun välittömän taloudellisen edun hankkimiseksi osallisille, eli jäsenistölle. Lisäksi pääosin yhdistyslain ulkopuolelle rajautuvat jonkun muun lain perusteella erityistä tarkoitusta varten perustetut yhdistykset, esimerkiksi korkeakoulujen opiskelijakunnat, riistanhoitoyhdistykset ja metsänhoitoyhdistykset. Tyypillisesti tällaisille yhdistyksille on annettu hoidettavaksi yhdistyksen toimintaan liittyviä julkisoikeudellisia tehtäviä ja yhdistyksiä kutsutaankin yleisnimityksellä julkisoikeudellisiksi yhdistyksiksi. Näiden esittelyjen perusteella Hallila ja Tarasti esittävät, että yhdistykset voidaan jakaa aatteellisiin ja taloudellisiin yhdistyksiin, sekä yksityisiin ja julkisoikeudellisiin yhdistyksiin. Tästä saadaan nelijako, jonka mukaan yhdistykset jakautuvat yksityisoikeudellisiin aatteellisiin, julkisoikeudellisiin aatteellisiin, yksityisoikeudellisiin taloudellisiin ja julkisoikeudellisiin taloudellisiin yhdistyksiin. He kuitenkin myös huomauttavat, ettei kaikkia yhdistyksiä voida sataprosenttisesti luokitella vain yhden nelijaon osan alle, vaan myös sekatyypisiä yhdistyksiä löytyy. (Hallila & Tarasti 2011.)

Tarkasteltaessa pelkästään yhdistyslain alle kuuluvia, rekisteröityjä aatteellisia yhdistyksiä, voidaan niitä luokitella muun muassa toimialan tai kotipaikan mukaan. Myös toimialan mukaan luokiteltaessa yhdistyksistä voidaan tehdä nelijako, johon aatteelliset yhdistykset jakautuvat niiden yhteiskunnallisten tehtävien mukaan. Tällöin omat luokkansa yhdistyksille ovat poliittiseen ja hallinnolliseen päätöksentekoon vaikuttaminen, ryhmäetujen ajaminen, palvelujen tuottaminen ja vapaa-ajanviettomahdollisuuksien tarjoaminen. Vuodesta 2001 lähtien myös yhdistysrekisteri on jaotellut rekisterissä olevia yhdistyksiä niiden toimialan mukaan. Yhdistysrekisterin jaottelu on laajempi kuin Hallilan ja Tarastin esittelemä nelijako, ja käsittää yhteensä yhdeksän eri toimialaluokkaa joiden alle kaikki rekisteriin merkityt yhdistykset jakautuvat. (Hallila & Tarasti 2011.) Yhdistysrekisteristä ja yhdistysten tietopalvelu, Yhdistysnetistä, rekisteröityjä yhdistyksiä voidaan hakea myös esimerkiksi kotipaikan tai rekisteröintiajankohdan perusteella (PRH 2019). Kotipaikan mukaan luokittelu auttaa tarkastelua, jos halutaan perehtyä tutkimaan jonkin tietyn alueen tai kaupungin alueella vaikuttavia yhdistyksiä.

Erilaisten jaottelujen lisäksi yhdistyksiä voidaan tarkastella niiden järjestöraakenteen näkökulmasta. Yhdistyksen perusmuotona käsitetään yleensä yhdistys,

jonka jäsenenä on pelkästään luonnollisia henkilöitä. Tällainen yhdistys voi toimia rekisteröimättömänä tai rekisteröitynä. Rekisteröidyttyään yhdistys voi liittyä jonkin suuremman yhdistyksen tai liiton jäseneksi ja toimia tätä kautta esimerkiksi suuremman liiton paikallisyhdistyksenä (PRH 2019). Yhdistyslain 10 § mukaan yhdistyksen jäsenenä voi kuitenkin luonnollisten henkilöiden lisäksi olla myös yhteisöjä ja säätiöitä (Yhdistyslaki 503/1989). Yhteisöihin luetaan muiden yhdistysten lisäksi kaikki taloudelliset yhteisöt kuten osuuskunnat ja osakeyhtiöt, sekä julkisoikeudelliset yksiköt, esimerkiksi kunnat. Patentti- ja rekisteröintihallituksen ohjeistuksissa muistutetaan myös, että jo yhdistyksen perustajajäsenenä voi luonnollisen henkilön lisäksi toimia rekisteröity yhdistys, säätiö tai yritys (PRH 2019).

Moniportaisia yhdistyksiä, eli yhdistyksiä, joiden jäsenenä on pienempiä, esimerkiksi paikallisesti toimivia yhdistyksiä, kutsutaan usein liitoiksi. Liitot toimivat usein valtakunnallisesti ja niiden muodostamia yhteenliittymiä kutsutaan puolestaan keskusliitoiksi. Yhdistyksen kuulumisen suurempaan liittoon ei välttämättä käy ilmi yhdistysrekisteristä, eikä yhdistyksillä ole velvollisuutta ilmoittaa sitä säännöissään. Kuitenkin etenkin kiinteän liiton muodostaville yhdistyksille on tyypillistä, että jo yhdistyksen säännöissä mainitaan jäsenyys suurempaan liittoon. Muita kiinteän liiton tunnusmerkkejä ovat muutenkin yhtenevä säännöstö suuremman liiton ja jäsenyhdistysten välillä, samankaltaisuus tai viittaukset liiton nimeen paikallisesti toimivien yhdistysten nimissä sekä yleinen riippuvuussuhde ja liiton kannan kysyminen suurempia päätöksiä tai sääntömuutoksia tehtäessä. (Hallila & Tarasti 2011.) Useimmat ammattiliitot ja poliittiset puolueet muodostavat moniportaisia liittoja, joihin kuuluu alueellisia ja paikallisia yhdistyksiä. On myös tyypillistä että tällaisten yhdistysten jäsen on yhtä aikaa sekä pienemmän paikallisyhdistyksen että suuremman liiton jäsen. Tällöin molemmilla tahoilla on tietosuoja-asetuksen mukaisia velvollisuuksia henkilötietojen käsittelylle. Hyvän esimerkin monitasoisesta liitosta antaa Tradenomiopiskelijaliitto TROL ry, jonka jäseneksi voivat liittyä kaikki Suomessa tutkintoa suorittavat tradenomiopiskelijat. TROL ry:n paikallisesta toiminnasta vastaavat siihen kuuluvat, tradenomitutkintoja tarjoavilla ammattikorkeakouluilla vaikuttavat paikallisyhdistykset, joiden jäseneksi jäsen liittyy samalla liittyessään TROL ry:n jäseneksi. (TROL 2019.) Tra-

denomiopiskelijaliitto on puolestaan Tradenomiliitto TRAL ry:n alainen opiskelija-liitto. Myös Tradenomiliiton on järjestetty osittain eri alueilla vaikuttavien paikallisjärjestöjen voimin, mutta siihen voi liittyä jäseneksi ilman paikallisjärjestöäkin. TRAL puolestaan on korkeakoulutettujen keskusjärjestö Akavan yksi jäsenliitoista.(TRAL 2019.)

3.2 Yhdistystoimintaa säätelevä lainsäädäntö

Yhdistymisvapaus on jo Suomen Perustuslaissa määritelty jokaisen perusoikeuksiin lukeutuva oikeus. Perustuslain toisen luvun 13. §:ssä yhdistymisvapaus määritellään seuraavasti:

Jokaisella on yhdistymisvapaus. Yhdistymisvapauteen sisältyy oikeus ilman lupaa perustaa yhdistys, kuulua tai olla kuulumatta yhdistykseen ja osallistua yhdistyksen toimintaan. Samoin on turvattu ammatillinen yhdistymisvapaus ja vapaus järjestäytyä muiden etujen valvomiseksi.

(Suomen Perustuslaki 731/1999)

Euroopan unionin tasolla saman oikeuden kansalaisille määrittelee Euroopan Perusoikeuskirjan 12. artikla. Perustuslaki myös huomauttaa, että tarkempia säädöksiä kokoontumis- ja yhdistymisvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Yhdistymisvapaudesta ja erityisesti yhdistysten perustamisesta ja toiminnasta säädetään yhdistyslailla.

Yhdistyslain pääpainopiste on rekisteröidyissä, aatteellisissa ja voittoa tavoittelemattomissa yhdistyksissä, mutta säädöksiä sovelletaan ainakin osittain myös muunlaisiin yhdistyksiin. Rekisteröimättömien yhdistysten vastuunjakautumisesta säädetään yhdistyslain 10 luvussa. Lain ensimmäiset pykälät määrittelevät yhdistystoiminnan ja lain soveltamisalan sekä listaavat muun muassa kielletyt yhdistykset sekä edellytykset yhdistyksen rekisteröinnille. Tämän jälkeen laki sisältää säädökset yhdistystoiminnalle aina yhdistyksen perustamisesta sen purkautumiseen tai lakkauttamiseen asti. Näiden ohesta löytyy säädöksiä esimerkiksi yhdistysten sääntöjen laatimisesta, päätösvallan käytöstä yhdistyksessä sekä jäsenyyksistä. (Yhdistyslaki 503/1989.) Niihin asioihin joihin yhdistyslaki ottaa niukemmin kantaa, sovelletaan yhdistyskäytäntöä, eli yhdistystoimintaan yleisesti omaksuttuja käytäntötapoja. Ensisijaisesti tällöin sovelletaan laajemmalle levin-

neitä yleisiä yhdistyskäytäntöjä, ja jos tällaisia ei ole, juuri kyseessä olevan yhdistyksen toiminnassa noudatettuja käytäntöjä. Tällaisia tulkintavaraa jättäviä kohtia toiminnassa ovat esimerkiksi yhdistyksen sääntöjen tulkinta sekä yhdistyksen hallituksen sisäinen toiminta. Sääntöjen sisältöä päätettäessä ja tulkittaessa lähtökohtana on, että yhdistykset päättävät itse omista säännöistään. (Hallila & Tarasti 2011.)

Patentti- ja rekisterihallituksen ylläpitämästä yhdistysrekisteristä säädetään yhdistyslain yhdeksännessä luvussa sekä sitä varten erikseen säädetyssä Yhdistysrekisteriasetuksessa. Asetus säätelee Patentti- ja rekisterihallituksen toimintaa yhdistysrekisterin ylläpitoon ja siihen liittyviin kirjauksiin liittyen. Asetuksesta löytyvät pykälät niin tiedoista jota rekisteriin kirjataan, toimista liittyen yhdistyksen purkautumiseen sekä tiedoista, joita PRH on velvollinen antamaan rekisterissä olevista yhdistyksistä. (Yhdistysrekisteriasetus 506/1989.) Rekisteröidytään yhdistyksestä tulee myös kirjanpitovelvollinen, joten myös kirjanpitolain pykälät koskettavat sen toimintaa. Lisäksi yhdistykset ovat tilinpäätösvelvollisia ja suuremmin toimintaa harjoittavilla on myös velvollisuus ilmoittaa tilinpäätöksensä julkistettavaksi kaupparekisteriin. Ilmoitusvelvollisuus koskee yhdistyksiä, joiden tilikauden liikevaihto on ollut 12 000 000 € tai enemmän, taseen loppusumma ylittää 6 000 000 € tai yhdistyksen palveluksessa on työskennellyt keskimäärin 50 henkilöä. Edellä mainituista ehdoista vähintään kahden on täyttyvä tammikuussa 2016 tai sen jälkeen alkaneilla tilikausilla. (PRH 2019.)

4 Empiirinen tutkimus

Opinnäytetyön tutkimus toteutettiin Webropol-kyselytyökalun kautta rakennettuna kyselytutkimuksena. Kysely oli osoitettu yhdistyksen jäsenrekisteriä ylläpitävälle henkilölle ja se lähetettiin joko yhdistysten yleiseen sähköpostiin tai suoraan puheenjohtajalle tai jäsenrekisteristä vastaavalle henkilölle, jos tällainen oli ilmoitettu yhdistyksen internetsivuilla suoraan. Vastausaikaa yhdistyksille annettiin kaksi viikkoa.

Kysely koostui muutamasta yhdistyksen taustatietoihin liittyvästä kysymyksestä sekä itse henkilötietojen käsittelyyn perehtyvistä osuudesta. Taustatiedoilla selvitettiin yhdistysten jäsenmäärää ja -rakennetta, toimialaa ja järjestörakennetta. Koska vastauksia oli tarkoitus käsitellä anonyymisti, vastaajan yhdistyksen toimialatiedolla voitiin jäsenellä vastauksia erilaisien yhdistysten mukaan. Kyselyn toimialalistaus, josta vastaajat valitsivat yhdistystään kuvaavimman, perustui yhdistysrekisterissä käytettyyn luokitteluun, joka kattaa yhteensä yhdeksän eri toimialaa. Järjestörakennetta kysymällä haluttiin selvittää, vaikuttaako suuremman liiton alaisuus toimijoiden näkemykseen esimerkiksi siitä, onko tietoa asetuksen aiheuttamista muutoksista ollut saatavilla tarpeeksi. Yhdistysten kokoa kysymällä selvitettiin muun muassa, vaikuttaako jäsenmäärä siihen, miten tärkeäksi tietojen käsittely koetaan yhdistyksen toiminnassa. Tästä antoi viitteitä esimerkiksi kyselyn loppupuolella ollut kysymys, jolla selvitettiin onko toiminnasta laadittu asetuksen perusteella vaadittavia asiakirjoja, riskianalyysejä ja tietosuojaselostetta. Jäsenmäärän lisäksi yhdistysten jäsenrakenteesta kiinnosti tietää, onko jäsenistössä paljon alaikäisiä, koska sillä on erityisiä vaikutuksia tietojen keruulle ja käsittelylle.

Ensimmäiseksi tietojen käsittelyyn keskittyvässä osuudessa vastaajat saivat pohdita, muuttiko uusi tietosuoja-asetus käsittelyn toimenpiteitä paljon, jonkin verran vai vain vähän tai ei yhtään. Tämän jälkeen selvitettiin, kuinka henkilötietojen käsittely on järjestetty yhdistyksessä ja hoidetaanko sitä ylipäänsä paikallisella tasolla aktiivisten toimijoiden toimesta. Lisäksi yhdistysten tietojen käsittelyssä kiinnosti, oliko jäsenistön kiinnostus luovuttamia tietoa kohtaan lisääntynyt asetuksen voimaantulon myötä. Kyselyssä tiedusteltiin myös, ovatko vastaajat kokeneet tietoa asetuksen tuomista muutoksista olleen saatavilla riittävästi ja mihin osa-alueisiin olisi toivottu olevan paremmin tietoa saatavilla. Tätä varten asetuksen eri osa-alueita oli listattu monivalintakysymykseen, joka sisälsi vapaan vastauksen tekstiruudun, johon vastaajilla oli mahdollisuus kirjoittaa myös omin sanoin mistä tietoa kaivattaisiin lisää. Lopuksi kyselyssä tiedusteltiin, oliko toiminnasta laadittu asetuksen mukaisia asiakirjoja, riskianalyysejä tai tietosuojaselostetta sekä oliko yhdistykselle nimetty tietosuojavastaavaa.

4.1 Tutkimukseen valitut yhdistykset

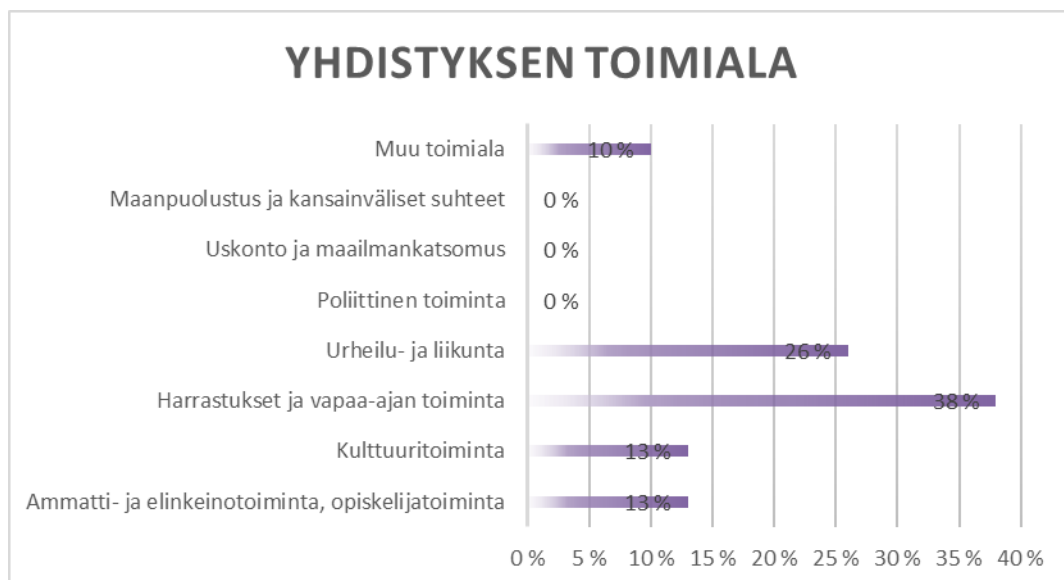
Tutkimukseen valitut yhdistykset kerättiin Patentti- ja rekisterihallituksen ylläpitämästä yhdistysrekisteristä sekä Etelä-Karjalan liiton internetsivuilta löytyvän listan alueella vaikuttavista yhdistyksistä avulla. Tutkimukseen pyrittiin valitsemaan monipuolinen otanta alueella vaikuttavista yhdistyksistä eri toimialoilla. Koska opinnäytetyön tarkastelukohteena olivat enemmän vapaaehtoistyö- ja harrastepohjalla toimivat yhdistykset, pyrittiin myös tutkimukseen etsimään mahdollisimman paljon tällaisia. Tästä syystä tutkittavista yhdistyksistä rajautuivat pois ammattiliittojen ja poliittisten puolueiden paikallisjärjestöt ja osastot, joiden toiminta näytti yleisesti olevan vahvasti organisoitua kattojärjestön puolesta. Ammattiliittojen opiskelijajärjestöjä kelpuutettiin mukaan muutama, sillä vaikka niilläkin on isomman liiton tuki ja ohjaus toiminnalleen, on se silti yleensä vapaamuotoisempaa kuin varsinaisen ammattiliiton. Kuten aiemmin jo mainittiin, tutkimuksesta rajautuivat pois myös lakisääteisen veloitteen nojalla perustetut yhdistykset, esimerkiksi korkeakoulujen opiskelijakunnat. Kaikkien tutkimukseen valittujen yhdistysten kotipaikka oli joko Lappeenranta tai Imatra.

Koska tarkastelukohteena olivat nimenomaan uuden tietosuoja-asetuksen tuomat muutokset toimintaan, olivat tutkimukseen valitut yhdistykset kaikki sellaisia, joilla on ollut toimintaa jo ennen kevättä 2016, jolloin uusi tietosuoja-asetus on astunut voimaan. Mukaan valittiin sekä jo useita vuosikymmeniä toimintaa harjoittaneita yhdistyksiä että vasta 2010-luvun puolella perustettuja nuoria toimijoita. Lisäksi yhdistysten internetsivuja ja yhdistysrekisteriä tarkkailemalla varmistettiin, että yhdistyksellä on ollut toimintaa myös asetuksen siirtymäajan loputtua, eli kevään 2018 jälkeen. Aktiivista toimintaa harjoittavan yhdistyksen sähköpostiakin todennäköisesti luetaan aktiivisesti, joten on todennäköisempää että kysely tavoittaa kohderyhmänsä. Kaikki kriteerit täyttäviä yhdistyksiä, joille kysely lähetettiin, löytyi yhteensä 91 kappaletta. Kaikille potentiaalisille yhdistyksille ei ollut saatavilla yhteystietoja tutkimuksen lähettämistä varten, mikä hieman karsi tutkittavien määrää. Lisäksi alueella aktiivisesti toimivista yhdistyksistä verrattain suuri osa oli erilaisia urheiluseuroja, joten näistäkin täytyi muutama karsia pois, jotta tutkittavien yhdistysten kirjo säilyi mahdollisimman monipuolisena. Rajaavista

seikoista huolimatta 91 yhdistystä on varsin kattava otanta alueella vaikuttavista yhdistyksistä, jotka täyttivät kaikki yllä mainitut kriteerit.

4.2 Tutkimuksen vastaukset

Kahden viikon vastausajan kuluessa kyselyyn vastasi yhdistyksen edustaja yhteensä 39 yhdistyksestä. Kyselyn vastausprosentti oli 43 %, mikä tarkoittaa että vastaukset saatiin yli kolmasosalta yhdistyksistä, joille kysely lähetettiin. Vastanneista kaksi kolmasosaa oli itsenäisiä toimijoita ja loput suuremman liiton alaisia paikallisyhdistyksiä. Toimialallisesti vastaajat jakoutuivat samanlaisesti kuin yhdistysrekisterin perusteella yhdistystoiminta näyttää muutenkin jakautuvan alueella. Kuten kuvasta 1 ilmenee, yhteensä hieman yli puolet vastaajista ilmoitti yhdistyksensä toimialaksi joko harraste- ja vapaa-ajantoiminnan (38,46 %) tai urheilu- ja liikuntatoiminnan (25,64 %). Loput vastaajat toimivat joko ammatillisen ja opiskelijatoiminnan, kulttuurin tai muun toiminnan parissa.

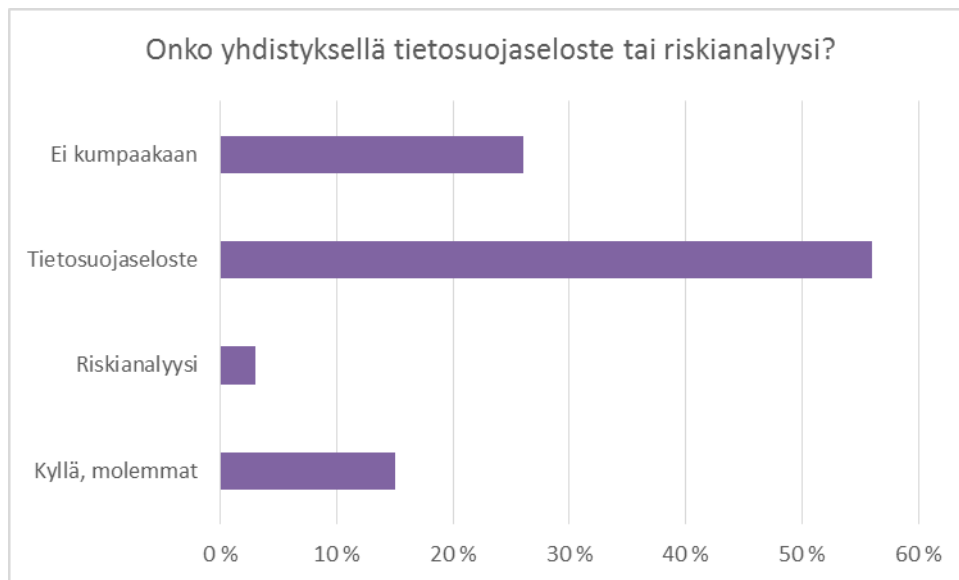

Kuva 1. Yhdistysten toimiala

Toimialajakaumalla oli selvästi vaikutusta myös vastanneiden jäsenrakenteeseen, sillä enemmistö vastanneista ilmoitti jäsenistössään olevan myös alaikäisiä. Vastaajista 17,95 % ilmoitti alaikäisiä olevan paljon ja 41,02 % jonkin verran yhdistyksen jäsenistössä. Loppujen vastaajien yhdistyksissä oli vain täysi-ikäisiä

jäseniä. Yhdistysten kokoa tarkasteltaessa jäsenmäärän perusteella suurin osa, puolet vastaajista, edusti vaihtoehtojen keskikokoa, eli ilmoitti yhdistyksensä jäsenmäärän olevan jollain 50:n ja 250:n välillä. Loput vastaajista jakautuivat varsin tasaisesti pieniin, alle 50 jäsenen yhdistyksiin ja suuriin yli 250 jäsenen yhdistyksiin.

Henkilötietojen käsittelyyn liittyvien kysymysten perusteella yhdistykset vaikuttavat olevan varsin hyvin perillä muutoksista. Hieman yli puolet, 53,85 %, vastaajista arvioi asetuksen muuttaneen käsittelytoimenpiteitä ainakin jonkin verran ja 13 % vastasi toimenpiteiden muuttuneen paljon. Loput, eli kolmasosa oli sitä mieltä, että toimenpiteet ovat muuttuneet asetuksen myötä vain vähän tai eivät ollenkaan. Tietoa asetuksen tuomista muutoksista arvioitiin suurimman osan vastaajista mielestä olleen saatavilla riittävästi. Vain vajaa neljännes, 23,08 %, vastasi, ettei tietoa ole ollut saatavilla riittävästi. Suurin osa enemmän tietoa kaivaneista oli itsenäisiä, kooltaan pieniä tai keskisuuria yhdistyksiä. Monivalintojen perusteella lisätietoja kaivattiin etenkin tietojen turvallisesta käsittelystä sekä säilytyksestä ja säilytysajoista, arkaluontoisten tietojen käsittelystä sekä tietojenkäsittelyn perusteista. Tietojen turvalliseen säilytykseen ja säilytysaikoihin sekä käsittelyn perusteisiin kaivattiin lisätietoa myös niissä yhdistyksissä, jotka olivat vastanneet tietoa olleen saatavilla hyvin. Monivalinnan avoimella valintaruudulla oli toivottu yksinkertaisia ja järkeviä ohjeita käsittelylle sekä yhden vastaajan osalta selkeämpää ohjeistusta liiton roolista tietojenkäsittelyssä. Useampi vastaaja oli myös toivonut parempaa tiedottamista käsittelystä laadittavista asiakirjoista, mikä näkyi myös osaltaan riskianalyysin ja tietosuojaselosteen laatimista käsittelevän kysymyksen vastauksissa. Oheisesta kuvaajasta käy ilmi, että tietosuojaselostetta on laadittu paljon aktiivisemmin kuin riskianalyysia.

Kuva 2. Käsittelytoimista laaditut asiakirjat

Neljäsosa (25,64 %) vastaajista ilmoitti, ettei toiminnasta ole laadittu vielä kumpaakaan kyseisistä asiakirjoista. Pelkkä tietosuojaseloste oli kuitenkin laadittuna puolella (56,41 %) vastaajista ja 15,39 % ilmoitti laatineensa molemmat, mikä osaltaan kertoo, että asetuksen tuomiin velvoitteisiin on suhtauduttu vakavasti yhdistyksissä. Tästä kertonee myös se, että kolmasosa vastaajista kertoi yhdistyksellään olevan nimettynä tietosuojavastaava. Kaikki vastaavan nimenneet ilmoittivat henkilötietoja käsiteltävän yhdistyksessä yhden tai useamman tehtävään nimenomaisesti nimetyn henkilön toimesta. Tämä oli myös muille kyselyyn vastanneille yleisin tapa käsittelyn järjestämiselle, sillä 92,31 % vastanneista ilmoitti käsittelyn tapahtuvan tehtävään nimetyn henkilön tai henkilöiden toimesta. Loput 7,69 % ilmoitti tietoja käsiteltävän kaikkien vastuuhenkilöiden toimesta, Kuka milloinkin ehtii-periaatteella. Yksikään vastanneista yhdistyksistä ei ole ulkoistanut käsittelyä ulkopuoliselle taholle tai antanut vastuuta koko käsittelystä kattojärjestölleen. Jäsenistön kiinnostus luovuttamiaan tietoja kohtaan ei suurimman osan vastaajista mukaan ole lisääntynyt asetuksen voimaantulon myötä. Vain 12,82 % vastanneista ilmoitti huomanneensa jäsenistössään lisääntyntä kiinnostusta luovuttamiaan tietoja ja niiden käsittelyä kohtaan.

Vaikka kyselyyn saatiinkin vastauksia hyvin laajasti erityyppisiltä yhdistyksiltä niin yhdistyksen kokoon, järjestörakenteeseen kuin toimialaankin nähden, on sen pe-

rusteella mahdotonta muodostaa johtopäätöksiä siitä, minkä tyyppisille yhdistyksille asetuksen sisäistäminen on erityisesti tuottanut hankaluuksia. Vastaajia oli lukumäärällisesti varsin vähän, mikä osaltaan hankaloittaa yleispätevien johtopäätösten tekemistä tutkimuksen perusteella. Vastaukset jakautuvat joka kysymyksessä varsin tasaisesti erilaisten yhdistysten kesken. Ainut selkeästi esiin nouseva seikka on monivalintaan vastanneiden kohdalla. Selvästi ja odotetustikin ne yhdistykset, jotka vastasivat etteivät ole saaneet tietoa asetuksen tuomista muutoksista riittävästi, ovat valinneet monivalinnasta useampia kohtia, joihin olisivat toivoneet lisäinformaatiota.

5 Henkilötietojen käsittely yhdistyksissä

Kyselyn perusteella yhdistykset hallitsevat varsin hyvin tietosuoja-asetuksen tuomat muutokset henkilötietojen käsittelyyn. Kyselystä kuitenkin nousi esiin tiettyjä, oheisella ympyräkaaviolla kuvattuja käsittelyn osa-alueita, joihin olisi toivottu parempaa ohjeistusta.

Kuva 3. Mihin yhdistykset kaipasivat lisätietoja

Eniten tietoa lisää vastaajat kaipasivat tietojenkäsittelyn perusteista, turvallisesta säilyttämisestä ja säilytysajoista sekä käsittelytoimista laadittavista asiakirjoista.

Jonkin verran epäselviksi olivat jääneet myös arkaluontoisten tietojen sekä ylipäänsä tietojen turvallinen käsittely. Tähän lukuun on koottu tiivistelmäksi niitä asioita, jotka kyselyn perusteella ovat jääneet eniten epäselviksi tietosuoja-asetuksen mukaisessa henkilötietojen käsittelyssä. Lisäksi luvussa kerrotaan sanktioista, joita asetuksen noudattamatta jättämisestä seuraa rikkojalle.

5.1 Yleisiä ohjeita henkilötietojen turvalliseen käsittelyyn

Tietosuoja-asetus tuo rekisterinpitäjälle uutena velvollisuutena osoitusvelvollisuuden. Tämä tarkoittaa, että toiminta on pystyttävä perustelemaan ja vastuullisten on pystyttävä todistamaan, että tietoja käsitellään tietosuoja-asetuksen osoittamalla tavalla. Siksi jo toimintaa suunniteltaessa on hyvä varmistaa, että henkilötietojen käsittelylle löytyy tietosuoja-asetuksen mukainen lainvoimainen peruste. Rekisteröidyille yhdistyksille lainvoimainen peruste on jo yhdistyslain velvoittama jäsenrekisterin ylläpito, mutta lainvoimaisuusperusteiden listalta löytyvät muut perusteet on myös hyvä käydä läpi toimintaa suunniteltaessa. Suunnitteluvaiheessa on myös hyvä laatia riskianalyysi käsittelytoimista, jotta niiden laajuus ja siihen liittyvät riskit ovat tiedossa jo heti alusta alkaen.

Tietojen säilytys tulee järjestää siten, ettei niihin ole suoraa pääsyä jokaisella. Jos tietoja säilytetään sähköisessä muodossa, on niiden oltava turvallisen salasanan takana ja riittävän hyvin muuten suojattuna. Paperisena arkistona säilytettäessä tietojen tulisi olla lukollisessa kaapissa ja avaimen sellaisessa paikassa, ettei kenellä tahansa ole mahdollisuutta käyttää sitä. Tietojen säilytyspaikkoja mietittäessä yhdistyksen on hyvä samalla pohtia kenelle tulee taata pääsy tietoihin. Tämän vuoksi esimerkiksi yhdistyksen yhteinen pilvipalveluun perustettu tiedonsäilytystili, johon kaikilla on yhtäläinen pääsy, ei välttämättä ole turvallisin säilytyspaikka jäsenrekisterille ja muille henkilötiedoille. Tietoja saa säilyttää tietojenkäsittelyn periaatteiden mukaisesti niin kauan kuin se on toiminnan kannalta oleellista. Yhdistystoiminnassa tämä tarkoittaa esimerkiksi jäsenrekisterin osalta sitä, että yhdistyksen jäsenten tietoja on tarpeen säilyttää niin kauan kuin henkilö kuulu yhdistykseen. Jäsenen erotessa tulee tämän tiedot poistaa rekisteristä. Yhdistyksen järjestämien tapahtumien tai matkojen osallistujalistat on hyvä hävittää mahdollisimman pian tapahtuman jälkeen, jollei niiden arkistoiselle ole jotain hyvin perusteltua syytä.

Iso osa kyselyyn vastanneista yhdistyksistä ilmoitti jäsenistöössään olevan vähintäänkin jonkin verran alaikäisiä. Tämä velvoittaa yhdistyksen jäsenrekisteristä vastaavaa henkilöä olemaan erityisen huolellinen tietoja käsitellessä. Tällöin yhdistyksen on muutenkin suhtauduttava vielä normaalia vakavammin tietoturvasuuteen. Sama koskee arkaluontoisiksi luokiteltavien tietojen käsittelyä, joka on lähtökohtaisesti kiellettyä, mutta tietyissä tilanteissa perusteltua. Yhdistystoimintaan kuuluu paljon muun muassa ammattiliittoja, poliittisia puolueita sekä uskonnollisia yhdyskuntia, jotka kaikki käsittelevät toiminnassaan arkaluontoiseksi määriteltävää tietoa jäsenistään. Myös muut yhdistykset saattavat kerätä jäsenistöstään välillisesti arkaluontoiseksi määriteltäviä tietoja, jos esimerkiksi tapahtumaa varten osallistujilta kerätään tiedot näiden erikoisruokavalioista ja ruoka-ai-neallergioista. Henkilöiden terveydentilaa koskevat tiedot luokitellaan myös arkaluontoiseksi.

5.2 Tarvittavat asiakirjat

Osoitusvelvollisuuden vuoksi olisi yhdistyksillä hyvä olla laadittuna selostusta käsittelytoimista ja vastuuhenkilöistä kirjoitetussa muodossa. Tietosuojaseloste kertoo yhdistyksen jäsenistölle ja ulkopuolisille millaisia toimenpiteitä yhdistyksen tiedonkäsittelyyn liittyy. Siitä olisi hyvä käydä ilmi mihin tarkoituksiin ja miten tietoa kerätään, kauanko sitä säilytetään ja mihin tiedonkäsittely perustuu. Selosteeseen on hyvä sisällyttää myös tiedonkäsittelystä vastaavien yhteystiedot tai vähintäänkin yhdistyksen yleiset yhteystiedot, joista rekisteröity saa tarvittaessa lisätietoa käsittelyasioista.

Seloste käsittelytoimista laaditaan yhdistyksen sisäistä viestintää varten. Tämä olisi hyvä olla etenkin suuremmilla liitoilla, joilla henkilötietojen käsittelyä saateen tehdä sekä liiton itsensä että sen paikallisyhdistysten toimesta. Tällöin jokaiselle toimijalle on saatavilla dokumentti, jossa on selkeästi ilmaistuna käsittelyn vastuujako yhdistyksen ja sen kattojärjestön välillä. Selosteeseen käsittelytoimista tulee kirjata samankaltaisia tietoja kuin tietosuojaselosteeseenkin, mutta lisänä ovat esimerkiksi tietosuojaviranomaisten yhteystiedot ja kuvaus henkilötietoryhmistä, joita yhdistyksessä käsitellään.

Henkilötietojen käsittelyyn ja säilyttämiseen liittyvistä riskeistä tulisi olla laadittuna riskianalyysi. Riskianalyysiin on kirjattava toimintaan liittyvät todelliset riskit, niistä aiheutuvat seuraukset rekisteröidyille sekä toimenpiteet joita yhdistys tekee niiden välttämiseksi. Riskianalyysiin on hyvä kirjata myös ne toimenpiteet, joihin ryhdytään esimerkiksi tietoturvaloukkauksen sattuessa. Tällöin rekisteristä vastaavalla tai nimetyllä tietosuojavastaavalla on nopeasti saatavilla ohjeet, joiden mukaan toimitaan havaitun loukkauksen tullessa ilmi. Riskianalyysillä yhdistys myös osoittaa olevansa tietoinen toimintaansa liittyvistä uhkakuvista sekä näyttää tehneensä tarpeelliset toimenpiteet niiden ehkäisemiseksi.

5.3 Vastuuhenkilöt

Jokaisella yhdistyksellä olisi hyvä olla nimettynä henkilö, joka vastaa jäsenrekisteristä ja henkilötietojen käsittelystä yhdistyksessä. Turvallisen käsittelyn takaamiseksi olisi hyvä, että pääsy jäsenrekisterin tietoihin on rajattu niille yhdistyksen vastuuhenkilöille, jotka tarvitsevat pääsyä tietoihin. Yleensä pääsyn tietoihin tarvitsevat vain jäsenrekisteriä ylläpitävä henkilö sekä kirjanpidollisista syistä yhdistyksen varainhoitaja. Tietenkin toiminnassa tulee vastaan tilanteita joissa myös joku muu yhdistyksen vastuuhenkilöistä tarvitsee tietoa yhdistyksen jäsenistä. Tällöin rekisterinpitäjä voi esimerkiksi laatia varsinaista jäsenrekisteriä suppeamman listauksen yhdistyksen jäsenistöstä, johon merkitään vain pyydetyt tiedot, esimerkiksi jäsenen nimi ja liittymispäivä. Aina tietoja luovutettaessa on muistettava miettiä peruste tietojen luovuttamiselle, vaikka se tapahtuisi yhdistyksen vastuuhenkilölle, jotta voidaan taata sen olevan asetuksen mukaisesti sallittua.

Varsinaista tietosuojavastaavaa ei välttämättä tarvitse olla nimettynä, mutta on hyvä, että yhdistyksellä on joku nimetty henkilö, joka on perillä tietosuojavastaavalle kuuluvista velvollisuuksista. Tietosuojavastaavan on muun muassa oltava perillä yhdistyksen tietojenkäsittelyn toimenpiteistä, tietosuojasta sekä vastuuhenkilöistä ja osallistuttava aktiivisesti toiminnasta aiheutuvien riskien analysointiin. Tietosuojavastaava on myös velvollinen ottamaan vastuun ja suorittamaan tarvittavat toimenpiteet, jos toiminnassa havaitaan tai edes epäillään tapahtuneen tietoturvaloukkaus.

5.4 Seuraukset asetuksen laiminlyömisestä

Yhdistysten on syytä ottaa asetuksen antamat velvoitteet vakavasti ja järjestää toimintansa niiden velvoittamalle tasolle, sillä seuraukset laiminlyönneistä voivat olla hyvin vakavia. Yhdistykselle ja etenkin rekisteröidyille tietosuojaloukkauksesta voi seurata identiteettivarkauksia sekä taloudellisia menetyksiä, mikä merkitsee myös yhdistykselle vähintäänkin maineen ja luottamuksen menetystä jäsenistön keskuudessa. Rekisterinpitäjä on aina vahingonkorvausvelvollinen toiminnastaan rekisteröidyille aiheutuneista vahingoista. Lisäksi tietosuojaviranomaiset voivat asettaa uhkasakkoja vaatimuksiensa tehostamiseksi jos yhdistyksen katsotaan laiminlyövän velvoitteitaan.

Kauppakamarin antama ohjeistus tietosuoja-asetuksen mukaiseen henkilötietojen käsittelyyn muistuttaa asetuksen tuoneen valvontaviranomaisille oikeuden hallinnollisten sakkojen antamiseen havaittuaan rikkomuksia käsittelytoimissa. Perustavanlaatuisen velvoitteiden rikkomisesta sakko voi olla jopa 20 miljoonaa euroa tai 4 % yrityksen tai yhteisön viimeisen tilikauden liikevaihdosta, riippuen siitä kumpi summista on suurempi. Perustavanlaatuisiksi velvoitteiksi luetaan käsittelyn periaatteista nousevat velvoitteet, rekisteröidyn oikeuksien toteuttamista koskevat velvoitteet sekä valvontaviranomaisten antamat määräykset. Muiden kuin perustavanlaatuisen velvoitteiden rikkomisesta voidaan myöntää enimmillään sakkoa 10 miljoonaa euroa tai 2 % yrityksen edeltävän tilikauden liikevaihdon suuruudesta. (Hanninen ym. 2017.)

6 Yhteenveto

Uusi tietosuoja-asetus laittoi yhdistyksetkin pohtimaan henkilötietojen käsittelyä ja säilyttämistä. Suurin osa myös joutui päivittämään tiedonkäsittelykäytäntöjään ainakin jonkin verran. Tutkimuksessa selvisi yhdistysten olevan varsin hyvin perillä asetuksen tuomista muutoksista. Myös yhdistysten jäsenistön kiinnostus antamia tietoja kohtaan oli herännyt hieman asetuksen voimaantulon myötä. Tietosuoja-asetuksen astuttua voimaan henkilötietojen käsittelystä on tullut vastuullisempaa ja valvotumpaa. Tämä takaa muun muassa rekisteröidyille laajemmat oikeudet luovuttamaansa tietoa kohtaan asettaa rekisterinpitäjälle osoitusvelvol-

lisuuden asetuksen artiklojen noudattamisesta henkilötietojen käsittelyssä. Osoitusvelvollisuuden myötä yhdistykset ja muut tietojenkäsittelijät ovat velvollisia viestimään niin sisäisesti kuin ulkopuolisille tahoillekin käsittelytoimistaan ja siitä, että toiminnan riskit on tiedostettu ja toimenpiteisiin niiden ehkäisemiseksi on ryhdytty. Tiedonkäsittelyn ja asetuksen noudattamisen valvonnan parannuttua myös sanktiot rikkomuksista asetuksen artikloita vastaan ovat koventuneet, mikä varmasti osaltaan motivoi toimijoita suunnittelemaan ja toimimaan noudattaen asetuksen artikloita entistä tarkemmin.

Tutkimusta siitä, miten uusi tietosuojasetus on muuttanut tietojenkäsittelykäytäntöjä yritystoiminnassa, on tehty paljon aiheen ollessa näinkin ajankohtainen. Lisätutkimukselle voisi olla tarve esimerkiksi siinä, miten tiedonkeruu verkossa ja yhdistysten ja yritysten käyttämät evästeet internetsivuillaan linkittyvät asetukseen. Moniin lukemiini tietosuojaesosteisiin olikin jo kirjattu tietoa evästeiden keruusta ja käytöstä vierailemillani internetsivuilla, joten asia on jo otettu huomioon monilla tahoilla. Yhdistystoiminnan osalta jatkotutkimuskohteena voisivat myös olla suuremmat liitot ja niiden välinen suhde paikallisyhdistyksiinsä. Tutkimuksessanikin selvisi, ettei kaikilla ole aivan selvillä paikallisen tason ja kattojärjestön välinen tehtävä- ja vastuujaako tiedonkäsittelyasioissa, joten jatkotutkimukselle aiheesta olisi käyttöä. Tietosuojasetuksen artikloihin olisi muutenkin kuin vain tutkimusmielessä hyvä perehtyä, etenkin rekisteröidyn oikeuksiin liittyviin lukuihin. Koska jokainen on varmasti luovuttanut joskus henkilötietojaan jollekin yritykselle tai yhteisölle, on hyvä olla perillä oikeuksistaan luovuttamaansa tietoa kohtaan.

Kuvat

Kuva 1. Yhdistysten toimiala, s. 31

Kuva 2. Käsittelytoimista laaditut asiakirjat, s. 32

Kuva 3. Mihin yhdistykset kaipasivat lisätietoja, s. 34

Lähteet

Eduskunnan kirjasto. 2018. Lakihankkeiden tietopakettit. Eduskunta. EU:n yleisen tietosuojaa-asetuksen täytäntöönpano – Uusi tietosuojalaki https://www.eduskunta.fi/FI/tietoeduskunnasta/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/EUn-tietosuojauudistus/sivut/eun-yleinen-tietosuojaa-asetus.aspx Luettu 3.12.2018

Etelä-Karjala. 2019. Vapaa-aika. Yhdistysten kotisivut. Lappeenranta. <https://www.ekarjala.fi/vapaa-aika/yhdistysten-kotisivut/lappeenranta/> Luettu 12.9.2019

Euroopan Parlamentin ja Neuvoston asetus (EU) 27.4.2016/679, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuojaa-asetus) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/fi/TXT/?uri=CELEX:32016R0679>

Luettu 3.8.2018

Euroopan Komissio. 2018. KOMISSION TIEDONANTO EUROOPAN PARLAMENTILLE JA NEUVOSTOLLE FMT:BoldVahvempi suoja, uudet mahdollisuudet – komission ohjeet yleisen tietosuojaa-asetuksen suorasta soveltamisesta 25. toukokuuta 2018 lähtien/FMT. Annettu 24.1.2018 (COM(2018) 43 final). Bryssel. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A52018DC0043&qid=1517578296944&from=EN> Luettu 27.7.2018

Euroopan unionin Perusoikeuskirja. (2016/C 202/02). 8. ja 12. Artikla.

Euroopan unionin toiminnasta tehty sopimus. Konsolidoitu toisinto. C 202,, 7.6.2016. 16. Artikla.

Henkilötietolaki 523/1999, kumottu 1.1.2019 alkaen lailla 1050/2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523>, Luettu 9.5.2018

Halila, H. & Tarasti, L., 2011. Yhdistysoikeus. Helsinki. Alma Talent Oy. 4. painos.

Hanninen, M., Laine, E., Rantala, K., Rusi, M. & Varhela, M. 2017. Henkilötietojen käsittely – EU:n tietosuoja-asetuksen vaatimukset (2017). Kauppakamari. Vantaa. Hansaprint Oy. 1. painos.

Oikeusministeriö. 2017. EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen täytäntöönpanotyöryhmän (TATTI) mietintö. Oikeusministeriön julkaisu 35/2017. Helsinki.

Patentti- ja rekisterihallitus 2017. Yhdistykset. Yhdistystoimijalle. Mitä yhdistystoiminta on? https://www.prh.fi/fi/yhdistysrekisteri/rekisteroity_ja_rekisteroimaton_yhdistys.html Luettu 16.10.2018

Patentti- ja rekisterihallitus. 2019. Yhdistysrekisterin tietopalvelu. <https://yhdistysrekisteri.prh.fi/advancedSearch> Luettu 12.9.2019

Suomen perustuslaki 731/1999. 13§ <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P13> Luettu 14.3.2019

Talus, A., Autio, E., Hänninen, A., Pihamaa, H-T. & Kantonen, S., 2017. Miten valmistautua EU:n tietosuoja-asetukseen?. Oikeusministeriön julkaisu 4/2017. Oikeusministeriö. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/79316>
Luettu 5.8.2018

Tietosuojaryhmä. 2018. Asetuksen 2016/679 mukaista läpinäkyvyyttä koskevat suuntaviivat. <https://tietosuoja.fi/documents/6927448/8316711/L%C3%A4pin%C3%A4kyvyys+fi/c102605b-e386-4661-9b51-bf427875c8db/L%C3%A4pin%C3%A4kyvyys+fi.pdf> Luettu 17.1.2019

Tietosuojavaltuutetun toimisto. 2018. Tietosuoja. <https://tietosuoja.fi/tietosuoja>
Luettu 3.8.2018

Tradenomiliitto. 2019. Tietoa Tralista, Organisaatio. <https://www.tral.fi/tietoa-tralista/organisaatio/> Luettu 13.3.2019

Tradenomiopiskelijaliitto. 2019. Jäsenyhdistykset. <https://www.trol.fi/trol/jasenyhdistykset/> Luettu 13.3.2019

Yhdistyslaki 503/1989. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1989/19890503>
Luettu 21.2.2019

Yhdistysrekisteriasetus 506/1989. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1989/19890506> Luettu 21.2.2019